

СЛОВО ПРОСВІТИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

10 (439), 6–12 березня 2008

ПРО НАЙГОЛОВНІШЕ

ШЛЯХ ДО ТАРАСА

Чим актуальні сьогодні для нас, українців, ідеї Тараса Шевченка? Чи втілює їх наша влада в державну політику України? Чи досягаємо ми сповна велич і дух Тараса, а чи обмежуємося формальними, ритуальними акціями? Над цими та іншими питаннями розмірковує в інтерв'ю нашої газети голова ВУТ "Просвіта", народний депутат України Павло МОВЧАН.

— Тарас Шевченко і "Просвіта", Всеукраїнське товариство, що носить його ім'я. Шевченко і просвітництво. Які асоціації викликає у Вас це поєднання?

— Є дві асоціації, пов'язані з такими категоріями, як Шевченко і "Просвіта". Перша. На підставі ідеології, сформованої словом Тараса Григоровича, почався рух, який започаткував організацію, що зазнала нищівного удару, — Кирило-Мефодіївське братство. Це був своєрідний прообраз "Просвіти", та сила, яка за інших обставин могла б прискорити націєтворчі процеси. Це була спроба сформувати на нових засадах не лише українську еліту, а й українську силу. Не так, як це бачив Квітка-Основ'яненко, не так, як Гоголь, який шукав кар'єру, "отечество духа" в Петербурзі. Тарас Шевченко, приїхавши зі своїм паном до Петербурга, почав будувати Україну в собі. І не випадково це було пов'язано з епіцентром того, що гнітило, руйнувало Україну. Петербург був російським мілітарним, церковним, духовним, культурним, мовним центром. З нього викристалізувався Шевченко зі своїм словом, своїми потаємними думками, які пізніше привіз в Україну. Власне, тоді почалася і перекинулася на всю Україну справа, підхоплена "Просвітою".

Друга. Будь-яке просвітництво негативно сприймали і трактували опоненти Шевченка, починаючи від європоцентричного Панька Куліша. Це вже потім він під впливом Шевченка сформується як неймовірно загострена національна постать. А вже й Панько їхав у Росію, як і більшість, по кар'єру. Він звинувачував Шевченка у надмірному народничстві, захопленні народною справою, бо народництво асоціюється у нас із українством. Пізніше з'являються цілі школи, які й досі опонують Тарасові Григоровичу, фактично опонуючи українській нації. "Вальдшнепи" Хвильового — це полеміка з Шевченком. Він називає Шевченка просвітнянином, каже: "І взагалі ці дурні просвітняни". Революційна хвиля, яка виносила на нові обрії, на інтернаціоналізм, нові принципи світобачення, світобудови, світоладу, заперечувала: "Яка там українізація?" Шаную Миколу Хвильового як людину, що чинила опір тій системі, але ж він її обслуговував.

Шевченко був справжнім просвітнянином, організатором. Не зрозуміло навіть, звідки могла взятися така людина тоді, коли не було до цього жодних підстав, коли ще до появи Поета заявляли, що українська мова вмерла. І для мене це свідчення

Феодосій Гуменюк. Дивлюсь, аж світає... (Колаж Євгена Букета)

того, що є період, який академік Гумільов назвав періодом фаз занепаду, спустошення, а потім з'являється постать, заряджена пасіонарно, заряджена великим духом і великою програмою. Звідки це все? Для мене відповідь однозначна: від Бога. Це програма, яку пишуть на небесах.

— Чи не занадто було спрощено образ Шевченка?

— Ідучи в маси, треба було спростити Шевченка. З великого провідницького, метафізичного митця треба було зробити такого, який би улягав у свідомість кожного, як кажуть, пересічного українця. Йому одягли шапку, його омужили, привели до такого стандарту, який легко сприймати. Вдивляємося у перші фотографії Шевченка, коли він повернувся із заслання і замовив собі кожух. З-під цього кожуха видно штіблети й костюм, і бачимо справді аристократичну постать, яка має козацьку кров, викристалізовану протягом віків. Те саме — в його погляді з портретів. Шевченко — це величина, яку треба щоденно тримати в полі зору. Тоді не будемо ритуалістами.

— Що вкладаєте в це поняття?

— Радянська влада привчила нас до ритуалістики. Двічі-тричі на рік пошануємо Шевченка. 9 березня потішмося в день народження, 10 — посумуємо. 22 травня приїдемо в Канів. Але Шевченко тим актуальний, що він відчував, передбачав, окреслював навіть сьогоднішні справи. Не лише тому, що ми не на своїй землі, що вона вкрадена; є багато речей, якими він нам дає програму. Чому, власне, у нього українська героїка домінує? Ми ж не вчитуємося в його епічні полотна, коли біблійні сюжети виповнюються глибоким змістом. Уманська трагедія в "Гайдамаках" — найбільша трагедія в нашій літературі. Це щось подібне до грецьких трагедій. Для мене Гонта — постать непрочитана. Він чинить так, бо як же може

бути інакше, коли Україна не стала рідною для його дітей, не стала найважливішим. Україна для нього — не просто місце географічне поняття, це великий смисловий і часовий простір.

— Повертаючись до теми Шевченка і "Просвіта", українство...

— Організація ця виникає як потреба самозахисту, самоствердження, донесення слова Шевченка, формування національних орієнтирів. Вона дала імпульси для національної боротьби на початку ХХ століття й у визвольних змаганнях. Шевченко був у кожній оселі. Але кожен по-своєму трактував його. Махно трактував як вольницю, Юрко Тютюнник — зовсім по-іншому: протестно, соціально. Або роман "Чотири шаблі" Яновського: усе це різні варіанти прочитання Шевченка. Адже він такий багатоаспектний і багатовекторний, як і сам український характер. Щойно героїка, а через день — неймовірно самоприниження, душевний розпач. Треба дослухатися до Шевченка, вчитися, вдивлятися в його роботи, бачення світу, прочитання національної космології.

За такий маленький проміжок часу всю Україну окреслити! Скрізь присутність Шевченка: в Галичині, в Почаєві. Він так багато встиг, незважаючи на те, що колесо рухалося дуже повільно. Можливо, в цьому й були переваги — побачити, зафіксувати, освоїти. У "Щоденнику", поезіях, замальовках. І який відгук на все! Ось він шкодує, що немає українського "Букваря": сідає й мережить "Букварик". Розуміє, що треба, аби церковне слово звучало рідною мовою, щоб не "паки паки", а "все ще", і береться до перекладу псалмів, перетрактує їх. Він, зрештою, сформував нам історію. Без Шевченка немислимий Грушевський. Хтось зауважить, що він тяжів тільки до одного історичного періоду — козацтва. Неправда. Він сягає дуже глибоко.

Закінчення на с. 4

ІСТОРІЯ ГЕНОЦИДУ

3

ДО ШЕВЧЕНКІВСЬКОЇ ТЕМИ

4-7

ЛАУРЕАТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРЕМІЇ 2008 р.

8

НА БАТЬКІВСЬКІЙ ЗЕМЛІ

12-13

Добровільні пожертви
"На Кобзареву Церкву":
МБФ "Українська Родина"
Р/р № 26045200145101
в Подільській філії АКБ "Київ",
МФО 320401 ЗКПО 21709106

УСЬОГО НА РАХУНКУ ТАРАСОВОЇ ЦЕРКВИ — 834 834 грн. 50 коп.

Юрій ШЕЛЯЖЕНКО

На «II всеукраїнський з'їзд депутатів всіх рівнів в Северодонецьку» мене запросили хлопці з «Молодого Руху». Вони їхали туди, щоб пікетувати, за їхніми словами, «акцію сепаратистів».

Щоправда, оргкомітет з'їзду організував для журналістів чартерний рейс літаком Як-42. На мою думку, це перший і не останній з організаторських хитрих ходів: журналісти приїхали саме на початок з'їзду і не мали змоги відійти від льодового палацу та поглянути на мітингові пристрасті під його стінами. Тож пізніше деякі інформанці розповсюдили дивне повідомлення, начебто у ранковому мітингу брали участь три тисячі «прибічників Януковича» і близько 500 «представників націоналістичних організацій», які «влаштували пікет у віддаленні».

Насправді (бачив це на власні очі) патріоти і прибічники «федералізму» стояли майже впритул. За кількістю прапорів можна зробити висновок, що тих і тих було приблизно порівну — а всього учасників обох мітингів справді було три-чотири тисячі. Очевидно, «регіонали» змогли привести на свій мітинг далеко не так багато людей, як сподівалися. Це було помітно з величезної колекції невикористаних табличок з назвами різних регіонів у фойє. Впала в око перевернута догори дригом табличка «г. Київ»...

Обравши літак замість автобуса, колеги багато втратили. Наприклад, їм не пощастило побачити на центральному Гвардейському проспекті «столиці федералізму» десятки білбордів «22 січня — день соборності України». Час тут наче зупинився, і в цьому є плюси по-

«УКРАЇНА-НЕНЬКА, МАТУШКА РОССІЯ», або НОТАТКИ ЗІ З'ІЗДУ В СІВЕРСЬКОДОНЕЦЬКУ

ряд з такими мінусами, як з'їзд-анахронізм. Цей з'їзд настільки не на часі, що його проігнорував навіть головний спонсор Партії регіонів Рінат Ахметов. Напередодні з'їзду він публічно поскаржився, що, мовляв, радо б поїхав до Сіверськодонецька, але занедужав. Грип. Однак у день з'їзду журналісти видання «Острів» бачили його на футбольному матчі на стадіоні «Шахтар».

Драматургія заходу була традиційною: звезену і проплачену «масовку» розігрівали російською «поп-соу» північні «зірки». Назву однієї з пісень, що звучала на мітингу прихильників Януковича, винесено у заголовок цієї статті. Вельми характерно, що ці люди користуються, а точніше, відверто зловживають демократичними правами і свободами у вільній Україні та водночас кличуть наш народ «назад в СРСР». Спробували б вони провести такий з'їзд у «матушке-России»? Їх би втопили в крові, як незалежну Ічкерію...

Щодо змістової частини з'їзду, то вона просто потонула між хамських випадів і відвертої лайки. Бо якщо лідер парламентської фракції публічно називає Президента своєї країни «сатрапом», як вчинив Симоненко, то бажання слухати далі його «критику» просто нема.

Не обійшлося без фальсифікацій. Усі журналісти отримали документ під назвою «Хронологія насильственої українізації общеобразовательных школ», де були списки якихось законів та законопроектів, графіки та діаграми, тобто все що завгодно, крім об'єктивної заголовку «хронології». Єдине, про що можна було дізнатися з того документа, — те, що 1990 року, мовляв, шкіль з російською мовою навчання було 4 633, а 2007-го їх лише 1305. Я й не здогадувався, що в Україні так багато русифікованих шкіл. Цікаво було б дізнатися аналогічну статистику щодо шкіл з англійською

мовою навчання, бо ж враховуючи агресивні заяви російських лідерів про наплення їхніх ракет на українські міста та інші підступи, найбільш прагматичною політикою для української влади завжди було і буде форсування євроінтеграційних процесів.

Другий з'їзд у Сіверськодонецьку ще більше дискредитував ідеї федералізму, які пропагував покійний Кушнар'єв. Адаже нагальними є зовсім інші проблеми інститутів місцевого самоврядування в Україні. Щоб це зрозуміти, достатньо послухати кілька хвилин суржик мера столиці й той потік свідомості, який він намагається суржилом висловити, закріплюючи київську громаду, що дедалі гучніше обурюється земельним дерібаном, беззаконням його команди. Але ідеологи з'їзду пропонують нам не реформу місцевого самоврядування, а лише дати їхнім «регіонам» достатньо повноважень, щоб захити окремим від усієї України життям не за законами, а по «поняттям» і спілкуватись лише власною «регіональною» мовою, яка «внутур» не є мовою Пушкіна.

Але український народ не дозволить перетворити схід нашої держави на «автономну» кримінальну резервацію, і це, мабуть, чи не єдиний реальний здобуток помаранчевої революції.

Володимир ФЕРЕНЦ,
м. Івано-Франківськ

Після проголошення незалежності ми сперечалися про національну ідею, приватизацію і ринок, а про громадянське суспільство не думали ніхто. Вважали, що якщо є суспільство і громадяни, то суспільство не може бути не громадянським. Поняття «громадянське суспільство» вигадали не українці. Це схоже на якусь технологію, щоб за ознаками «громадянського суспільства» вимірювати ступінь нашої демократичності, демонструвати відсталість і в такий спосіб нами маніпулювати. Пропаганда возносить цей термін вище будівництва держави в ранг ознаки новітнього інтернаціоналізму. Це смішно, адже на порожньому місці побудовано чимало грантоїдних структур.

Люди, які на штучній темі громадянського суспільства роблять кар'єру і політику, доводять: громадянське суспільство в Україні є, і воно нормально розвивається. Наводять приклади волонтерської діяльності у сфері боротьби зі СНІДом, наркоманією, пропагують численні фонди і організації. Громадська діяльність кипить, звіти справно пишуть, самореклама грантоїдів творить ілюзію потужної громадської активності українців. Усе це називають громадянським суспільством, але таке суспільство однобоко зорієнтоване — перекошене у бік стандартного «міжнародного набору цінностей на експорт». Це нагадує підступне месіанство старого світу з його дзеркальцями, намистом і «вогняною водою» для аборигенів. Непоганий гумор, якби все не мало такої потужної фінансової і медіапідтримки.

Дехто з українців, щоб не бути відсталим неєвропейцем, починає активно підігрувати цій технології втручання в нормальний розвиток українського суспільства. Кількість прихильників «громадянського суспільства» зростає, хоч достеменно ніхто не знає, що це таке і навіщо. У результаті увага зміщується на порожню формулу

від розбудови суспільства українських громадян як міцної і традиційно збудованої твердині українського народу, держави. На відміну від мантр на тему «громадянського суспільства», інформація про гармонійний розвиток нації для більшості українських ЗМІ нецікава.

Мало хто переймається тим, що для громадянського суспільства передовсім потрібні свідомі громадяни. Контроль

ди, воно житиме ілюзіями і справно працюватиме за невелику платню.

Молодь інтуїтивно не бажає такої долі, тому намагається пристосуватись. Основна частина суспільства мусить починати із засвоєння прав та обов'язків громадянина. Що робити для правової просвіти зрілого громадянства? Видають коментарі кодексів, на першому телеканалі демонструють

те громадян, охочих цим займатися, дуже мало — отже, немає громадянськи активного суспільства. Нечисленні й формально підтримувані державою українські громадські організації практично відлучені від українського інформаційного простору, тому по-сучасному працювати не можуть. Українці не уявляють, як працювати в сучасній громадській організації, мають ще совкову нехіть до такого виду діяльності. Все тримається на нечисленних ентузіастах, які крім цього мусять щодня заробляти собі на прожиття. Іти в партії охочих мало, хоч там можуть дещо пообіцяти. Громадська діяльність і активність нічого, крім проблем, не обіцяє.

Чи є в Україні політичні партії як державотворча основа, що формує стрижень громадянського суспільства? Були спроби їх створювати, доки не прийняли закон про вибори за закритими партійними списками. У владі партій нема — є блокети, але, за Конституцією, громадянин може стати лише членом партії. Є кілька партій, але вони чомусь занадто переймаються інтересами сусідніх та інших держав світу і ще казначим. Ось і відбито в українців будь-яку охоту вступати в партії та громадські організації.

Зате громадську активність імітують грантоїдні структури. Українці заспокоїлись і збайдужіли до українських організацій, читають і дивляться те, що їм подають. Громадянство втрачає організованість, стає зібранням домашніх філософів і критиків, готових сперечатися на будь-яку тему з будь-якого приводу.

Суспільство беззахисних, ледачих, безвольних агресивних демагогів — такий вигляд має примара нашого «перекошеного громадянського суспільства». За це нас вихвалитиме весь світ. Дали іграшку — демократичну цінність, похвалили, відібрали гроші в обмін на фантики-долари, знову похвалили за мирний характер та дивовижну працелюбність — молодці, ви живете в універсальному громадянському суспільстві!

«ПЕРЕКОШЕНЕ» ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

діяльності влади, допомога бідним чи захист меншин — це похідне, якщо є діяльні й відповідальні громадяни. У «перекошеному громадянському суспільстві» держава існує окремо від громадян, які не знають, як бути справжніми громадянами. Цього в СРСР не вчили, а молодих вчать ті, що знають про громадянство із західної пропаганди як теорію.

Що робиться для формування громадян з постсовкового конгломерату і молодого дезорієнтованого сучасного покоління? На рівні держави і суспільства системної просвітницької дії в цьому напрямі не достатньо. Освіта як слід не виховує українських громадян з пошаною до держави, державної мови, знанням обов'язків і прав, баченням своєї ролі в суспільстві і головне — не вчить готовності конкурувати за власне місце під сонцем. Цим переймаються тільки деякі школи для багаті еліти. Загальна школа зорієнтована випускати у світ інертного, байдужого і ледьмовного, нікому не потрібного в Україні українського молодого громадянина. А щоб у перспективі українські громадяни нікому не заважали порядкувати на нашій землі, соціаліст Ніколаєнко планував запровадити уроки «толерантності». Такому суспільству хоч по головах хо-

удний показовий суд — і все. Пересічний громадянин перед сном не читає коментарів, не має терпіння дивитися показовий суд на забутому державою державному телеканалі. Він дивиться на інших телеканалах політичні шоу, де політики дуже часто відверто перекручують сенс статей законів і навіть Конституції. Біда в тому, що державне Міністерство юстиції досі не має практики офіційно реагувати на всі публічні перекручення законів.

Адвокати не кожному по кишені. Чи є в Україні нормальні правозахисні організації, які могли б безкоштовно надавати правову допомогу громадянам, якщо цього не робить держава? Формально є і з великим успіхом переймаються правами біженців та стандартним імпортованим набором проблем в обмін на міжнародну похвалу та гроші зарубіжних фондів. Їм вигідно не бачити порушень прав звичайних українських громадян. Ось якби вони були біженцями, наркоманами, сексменшинами! Про підтримку справжнього національного правозахисного руху ніхто не дбає і не дбатиме — навіщо зайвий клопіт владомощам і олігархам? Так, громадською діяльністю, зокрема і правозахисною, повинні опікуватися самі громадяни. Про-

КОМЕНТАР НА ТЕМИ ДНЯ

НАШІ Й ЧУЖІ ОРІЄНТИРИ

Петро АНТОНЕНКО

Родинна полігамія нині начебто не в моді. А ось політична — популярна. Свідчення цього — проведений днями в Києві форум «Україна — Європа». У промові нашого Президента йшлося про європейський і водночас російський орієнтири України. Тобто знову — багатовекторність.

Що ж, річ не нова для української політики. Починаючи від гетьманів, які, іноді блукаючи між трьома-чотирма «векторами», натрапляли чомусь на свою (і народу) голову саме на російський. Або наші соціал-демократичні вожді початку XX століття, що завели нас у вектор комуністичної імперії.

Традиція продовжилася у незалежній Україні. Перший Президент Кравчук добре почував не те що поміж векторами, а й міг, як відомо, проскокити поміж краплями дощу. Про Кучму й говорити нічого, бо не відбувалося НІЧОГО. Це ж треба, встановивши рекорд президентства, пустити в нікуди понад десятиліття з не такої ще й тривалої історії нової України. Колись історики з'ясують, що логічніше називати застоєм — СРСР 70—80-х чи Україну 1994—2004 років?

Традиція прижилася. З новими мотиваціями багатовекторності. Приміром, турбота про єдність держави, недопущення її розколу. Цебто побігли по векторах — і всі єдині. Ще одна мотивація — треба жити дружно з сусідами. Наступна — сусіди-друзі тримають нас на газовому повіду (зашморгу). І так далі...

Чудово розумію. І з сусідами треба дружити (правда, не розумію, чому, наприклад, вступ до СOT чи ЄС означає кінець нормальних, ділових відносин із сусідами). І газовий зашморг — річ серйозна, тим більше, що влада не поспішає його розірвати. Ось тільки муляє один давній політичний афоризм: «Шлях на Варшаву веде в Європу, шлях на Москву — в Сибір».

Політична полігамія іноді завдає клопотів. Ось — Косово. Визнати його як державу — не догодиш східному вектору, не визнати — не догодиш західному. Тому є третій, геніальний вектор — не робити НІЧОГО. Поки що. Наліво сказати — колись визнаємо, направо — бачите, не визнаємо. І так може тривати довго.

А між тим, розумні люди визначаються. Ось сімейство одного з українських мільярдерів щойно встановило рекорд купівлі хатинок. За західним вектором. До речі, саме там, де виходить Книга Гіннеса, в Англії, у столиці. Рекорд цей — усього 80 мільйонів фунтів стерлінгів. До речі, ті самі, зі східного вектора, що тягнуть нас туди, до Росії, самі давно вже примостилися на західному векторі. Знаєте, хто там, у Лондоні, в престижному королівському районі, сусіди наших українських новоселів? Роман Абрамович, Борис Березовський, мер східновекторної Москви Юрій Лужков. Гарна компанія.

Володимир ЯВОРІВСЬКИЙ

Продовження. Початок
у ч. 50, 51 за 2007 р., ч. 6, 8 за 2008 р.

ПЕРЕХОДИМО ДО БОЛЮ

Переходимо до болю. Такого велетенського болю і смутку, що навіть японець Гіроакі Куромія, здається, ледве витримує, переказуючи моторошну правду про геноцид над українцями шляхом винищення нашого народу штучно створеним голодом. Навіть через сім десятиків літ тупого, каторжного мовчання, трагічної німоти, стримування душі, після того, коли найголовніші свідки, які дивом вижили на лободі, кропиві й макусі, на щасливому випадку і випадковій крихті хліба, відійшли в інший світ, де нема голодоморів і геноцидів, де нема космополітичних більшовиків і запопадливих стукачів — усе одно постає у своїй повноті Правда. Бездержавність України створювала комуністичному режиму унікальні умови для того, щоб приховати від світу цю велетенську трагедію, свідомо спрямовану на знищення українського народу. Голодна, вже напіввимерла, закопана в ярах і яругах, як худоба на скотомогильниках, доведена до канібалізму Україна була оточена по всьому периметру військовими загонами, щоб жодна людина не вихопилася з території приречених на страшну, великомученицьку голодну смерть. Військові не лише не випускали жодної живої душі зі смертельного кільця, а й не впускали туди стороннього людського ока. А в той час єдиний куплений Сталіним журналіст-мерзотник із “Нью-Йорк таймс” Уолтер Дюранті, жируючи в Москві, знаючи, що Україна конає від голоду, посилав у світ супероптимістичні “лубочки” про “хепі-хепі” життя в Радянському Союзі. Цей цинізм страшний ще й тим, що у приватній розмові брехливий американець говорив: “Україна стекла кров’ю... у Радянському Союзі від нестачі продуктів чи пов’язаних з цим причин померли, імовірно, 10 мільйонів осіб”. Обмануті американці присудили йому Пулітцерівську премію за репортажі з Москви. І лише зараз Національна спілка письменників України звернулася до американського комітету, що присуджує цю премію, з вимогою через сімдесят п’ять років, коли правда про Голодомор в Україні постала на повен зріст, скасувати своє рішення стосовно аморального сталінського лакузи Уолтера Дюранті. Варто й новій українській владі подати свій голос за встановлення справедливості.

Комуністична орда перетворила Україну на герметично закрити резервацію смерті. Єдиний, хто серцем, усіма інстинктами відчував страшну біду, яку чинять над українським народом, і подавав свій голос на його захист, — українська політична еміграція за кордоном. Вона з усіх сил намагалася допомогти нам. Ось слова голови Національної Української Ради професора Софії Русової: “Українські жінки, об’єднані на еміграції в Національній Жіночій Раді, безсилі подати нещасному населенню жодну допомогу. Українська еміграція відгороджена від свого народу страшними більшовицькими загорожами — ні звідти до нас, ні від нас на Україну не перелетить і пір’ячко. Наша кореспонденція з рідними накликає на них жорстокі переслідування”.

А ось тогочасна львівська газета “Нова зоря”. Цитата зі статті “Нищать українську націю. Боронімося!": “Східна сторона Збруча виглядає на справдешню воєнну лінію, за котрою фізично винищують наш нарід до самого кореня. Хто втікає на сей бік, той паде трупом на границі, тільки рідкі виїмки добігають сюди, як живі кістяки”. Та тільки за цю правду варто шанувати галичан, яких, до речі, буржуазний польський уряд Пілсудського (за всієї зневаги до українців!) не посмів морити голодом.

Японський історик Гіроакі Куромія — абсолютний антипод продажного американського писарчука Уолтера Дюранті. Отож слухаймо його.

“Питання кількості жертв голодомору досі є предметом дискусії, і можливо, ми ніколи не дізнаємося точного числа жертв; ясно лише, що кількість загинувших обчислюється мільйонами. Найтяжче постраждали саме зернові регіони (за винятком Казахстану, де основною причиною смерті була брутальна політика утвердження осілости серед кочових народів). Різні регіони постраждали по-різному; умисний геноцид, особливо українців (виділення моє —

В.Я.), був політичною метою голодомору. Голод був, як влучно назвав свою книжку Роберт Конквест (узявши назву зі “Слова о полку Ігоревім”), жнивами скорботи, що тяжко вдарили по Донбасу.

У Москві знали, що країна під загрозою голоду. Повернувшись з України, Молотов доповідав Політбюро, що “ми справді зіткнулися з привидом голоду, причому у важливого району, з якого мали би брати зерно”. Цей привид не злякав Сталіна. Сталін хвалився, що 1931 р. вдалось експортувати рекордну кількість зерна й борошна — 5,2 млн тонн;

ДОНБАС ОЧИМА ЛЮДИНИ З КРАЇНИ СОНЦЯ

але навіть у голодні 1932—1933 рр. 1,8 млн тонн зерна й борошна продано на заморських ринках. У ці голодні роки продукти тваринництва також експортовано у великих кількостях”.

Я додам до сказаного Куромією ще деякі факти: літні львів’яни наприкінці сімдесятих тасмничо, огледівшись, чи ніхто не підслуховує, розповідали мені, що в тридцять третьому на власні очі бачили, як під магазинами, на вулицях лежали у стосах мішки з зерном та борошном, на яких красувався жирний серп і молот. Хліб у Галичині, що перебувала тоді під Польщею, був дуже дешевим, стверджували вони. Документи доводять, що лише до Німеччини з РСР було експортовано майже два мільйони тонн високоякісного зерна.

Є нові свідчення і з польського боку: 1932—1933 рр. поляки годували українським зерном і українськими буряками свиней, бо все це було дуже дешевим. Є задокументовані свідчення очевидців про те, що в той час, коли в Україні помирало двадцять п’ять тисяч людей щоденно, в тієї України працювали на повну потужність спиртзаводи, звідки експортували за кордон і спирт, і горілку.

“З весни до літа 1932 р. Сталіно було під загрозою тифу й дизентерії, які, спалахнувши, швидко поширювалися; це був ще один наслідок голоду, бо смерть забирала не лише людей, а й коней, чий м’ясо потім з’їдали голодні люди”.

Олексій Кейс, який тоді жив на Донбасі, згадує:

“32 року — страшний суд. Розпочався страшний голод. Тоді вже на дорогах бачили мертвих. А як весна 33-го року настала, то вже була весна смерті. На залізницях, на шляхах. Оце йшов потяг Зверєво — Київ. Люди всі виходили до поїзда. Думають, може, хто кине кусок хліба. То понад дорогою, як снопи лежать — люди”.

На мить перерву Куромію, щоб нагадати українцям, що Єнакієво — батьківщина лідера регіоналів і двічі глави уряду України Віктора Януковича. Нагадаю й інше: жоден із представників Донбасу від Партії регіонів (опріч двох галичан, що прибули до них) не проголосував за закон про визнання Го-

ломору 1932—1933 років геноцидом українського народу. Не проголосував ні сам Янукович, ні його син, ні Ахметов, ні Рибак, ні Азаров, ні Чечетов, ні Касьянов, ні Зв’ягельський, ні Раїса Богатирьова, ні Болдирев, ні Єфремов, ні Тихонов, ні Вечорко — ніхто з донецьких. Тож хай послухають ці політичні невігласи чесного представника іншого народу, дуже далекого від нас японського історика Гіроакі Куромію. І бодай покаються, якщо мають трохи совісті. Не перед нами, а перед мільйонами донецьких небіжчиків, що відійшли на той світ із мрією

про крихту хліба, яку сталінські посіпаки вирвали з рук.

“Одного разу він (Олексій Кейс — В.Я.) зі своїм братом ішов по вулиці в Єнакієво і: “...дивимось — під парканом лежить жінка... І вона не лежить, а так напівсидить, напівлежить. Мертва. Ми підійшли, й біля неї дитинка. Жінка мертва, а дитинка жива, до року. І воно витягло в мамі груди і смокче. А мати ж мертва. Ми з братом стали і плачемо. Не так нам шкода тієї мамі, як шкода дитини, що вона не знає. Смокче й не розуміє, що там же нема нічого. І тут їде санітарна машина, яка підбирає трупи. А вони там їздили постійно, бо дуже багато було трупів. Хапають за ноги ту жінку, і дитину туди ж, де мертві лежать. Повезли на цвинтар мертву жінку й живу дитину...”

В Єнакієві з-під поли продають хліб і м’ясо... Того, хто продає м’ясо, міліція зразу забірає. Беруть м’ясо на аналіз — чи воно не людське і чи не собаче. Бо були такі, що хотіли на тому нажити капітал... Продасть м’ясо, а купить собі кусок хліба”.

У селі біля Луганська в Новопсковському районі було 212 родин колгоспників і 18 родин одноосібників; з них 190 зовсім не мали харчів. П’ятсот чоловік лежали хворі від голоду. З 1 січня до 20 лютого 1933 р. сімдесят чотирьох осіб померли від голоду; більшість померлих — дуже молоді та старі. Скільки ще померло після 20 лютого, невідомо.

У селі біля Луганська не залишилось жодної тварини: собаки, коти, птахи — усі були з’їдені. Велику рогату худобу часто викрадали і їли навіть мертвою. Мертвих тварин поїдали голодні собаки й птахи, а їх, своєю чергою, поїдали голодні люди. Деякі коні були заражені сапом. Усе це спричинило багато захворювань. Поширення тифу на Донбасі мало характер епідемії. В Маріуполі, розташованому на узбережжі Азовського моря, багато людей померло від споживання мер-

проходив повз станцію, ідучи на роботу, і бачив цих одягнених в лахміття, брудних, сплуканих від голоду людей з усім пожитком, запханим у мішки. Вони підходили до мене і просили хліба чи чогось поїсти. Міліціонер весь час відганяв їх від станції, але вони завжди повертались. Дехто вівся на деревах чи в сараях залізничників, які жили в місті.

Навесні наплив голодних збільшився. Уже в березні вони, чорні, як привиди, блукали не лише по станції, а й по всьому Харцизьку. Приміщення вокзалу і платформа не могли їх усіх вмістити. Вся підлога була пок-

рита ними, а ті, хто не міг вміститися, лежали й помирали на вулицях під огорожами парків. Щоранку о сьомій я помічав купу брудних уже мертвих тіл, тоді як поряд їхні родичі сиділи абсолютну байдужі до того, що діється навколо. Міліція розганяла місцевих робітників, щоб вони не бачили тіл і не говорили з голодними, а іноді збирала трупи і кудись вивозила їх. Щодня з вагонів, які прибували на станцію, теж виносили трупи померлих.

У квітні голодні заповнили увесь Харцизьк. Вони лежали на кожній вулиці, на кожнім перехресті, з витягнутими руками просили милостиню: “Ви ж самі бачите, чому ми просимо”. Голодні люди помирали просто на вулицях, і далі затискали в руках поодинокі монети, що їх вдалось вижебрати”.

Мівутенко розповідає про жахіття, свідком яких був у радгоспі “Горняк 5” біля Харцизька: “Одного дня, йдучи туди, я почув стогін з чагарника біля дороги. Підійшов і побачив великого вродливого чоловіка з сивим волоссям, близько шістдесяти п’яти років. Він лежав на голій землі, накритий селянським піджаком, з широко розтуленими вустами і заплющеними очима. Обличчя йому обліпили мухи.

Я відігнав мух, озирнувся, чи ніхто не бачить, і запитав: “Діду, ви звідки?” — “Я з Вінниччини... Чув, що тут, на Донбасі, є хліб... Я приїхав, щоб врятуватись від голоду... Дайте, будь ласка, трохи ріденького супу, не хліба, бо помру, якщо з’їм зараз хліба”, — прошепотів у відповідь старий. Я прийшов у радгосп і розповів усе це адміністрації. Вони пообіцяли послати старому суп, але зано, що ніхто не простежив за тим, щоб йому занесли суп, бо всі боялися брати на себе відповідальність: адже тим, хто перебував на офіційних посадах, забороняли допомагати голодним. Наступного дня міліціонер з Харцизька знайшов тіло старого в кропиві”.

Ці розповіді бліднуть проти багатьох жахливих актів насильства, що тоді траплялися. Наприклад, у Маріуполі 1933 р.: “Одного дня, чекаючи в черзі за хлібом, я помітив дівчинку-селянку років п’ятнадцяти, в лахмітті, з дуже голодним поглядом. Вона простягала руки до кожного, хто купував хліб, просячи кілька крихт. Нарешті вона дійшла й до крамаря. Цей чоловік, мабуть, недавно приїхав з іншої республіки, бо не вмів чи не хотів говорити по-українському. Він почав ляяти дівчину, кажучи, що вона занадто лінива і має йти працювати в колгосп, потім вдарив її витягнутою рукою тупим краєм ножа. Дівчина впадала в руки. Тоді крамар підійшов ближче, копнув її ногою і закричав: “Вставай! Іди додому і працюй!” Дівчина застогнала, потягнулась і померла. У черзі почали плакати. Крамар-комуніст помітив це і пригрозив: “Дехто стає занадто сентиментальним. Зараз ми побачимо, хто тут ворог народу!”

В іншому місці Донбасу чоловіка, що не встояв перед спокусою вкрасти огірок на залізничній станції, розстріляли на місці”.

Прийми, Господи, хоч зараз їхні невідомі священники душечки. Десять мільйонів. Десять...

Далі буде.

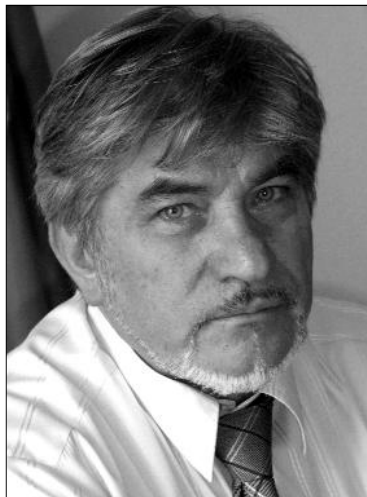
Художник Віктор Гонтарів. Останній кобзар. 2006 р.

твої риби, знайденої на пляжах. У Донецькій області всього за п’ять днів (27 лютого—3 березня) зареєстровано чотири тисячі смертей. Голод навіть не подавав ознак згасання.

Василь Мівутенко казав, що Донбас був “Меккою і Надіром для голодних”. У лютому 1933 р. в Харцизьку, найбільшому залізничному вузлі Донбасу, вокзал був забитий людьми, що тікали на Донбас з різних районів України: Києва, Вінниці й Полтави: “Я щодня

ШЛЯХ ДО ТАРАСА

Закінчення. Поч. на с. 1

— **Які завдання просвітян, виходячи з духовної спадщини Шевченка?**

— Вони зрозумілі. Але можливості наші не такі, які хотілося б мати громадській організації, що народилася 140 років тому. Оцій політизовано-партійній домінантності у жертву принесено весь громадський рух. Ми ще існуємо, але якщо подібні тенденції триватимуть, нас весь час випихатимуть з поля, де ми перебуваємо. Виштовхують громадський рух, Шевченка, все українське або звужують його. У Шевченка громада — категорія надзвичайно вагома і вирішальна. Ми повинні домагатися того, щоб усе, що ми започатковували на початку 90-х, розвивалося. Дуже шкода, що вже відійшов в інший світ видатний режисер Олександр Клименко, який устиг зробити 11 серій “Заповіту”. Автори сценарію — Іван Дзюба, Борис Олійник і

Павло Мовчан. Це ми робили ще в радянські часи. Але не можемо багато чого реалізувати вже в незалежній Україні.

— **Чому так відбувається? Чому, Ви сказали, виштовхують дух Тараса?**

— Якщо ми так байдуже спостерігатимемо за тим, що формує свідомість (маю на увазі електронні мас-медіа, радіо, телебачення), так і триватиме. Якщо вони будуть від нас дистанційовані, не національні, не насичені словом Шевченка, а будуть словом Гордона, баєчками про красиве життя Катерини Осадчої... Немає національного каналу, є лише комерційні проекти. Це національна справа — виховання нації. І “Просвіта” змушена відстоювати програми, які сформував Шевченко.

Хотілося б, аби представники нашої влади, насамперед у культурній, освітній сфері у Шевченківські дні відволіклися від “новин”. Бо чим прикрє сьогоднішня? Тим, що ми живемо новинами. Споживання скороминущого — все це марнота. А є те, що викристалізуване і називається вічністю. Шевченко — це категорія вічна.

— **І ще про одну ініціативу Всеукраїнського товариства “Просвіта” — Тарасову церкву в Каневі, біля могили нашого генія.**

— Тільки великих воїнів і полководців, імператорів із таким загальносуспільним осмисленням перепоховували, як Шевченка. Ми над цим чомусь не замислюємося. Він обрав місце. Міг би й досі лежати там, у Санкт-Петербурзі, бо коли виникла ініціатива перепоховання, вона була фантастичною, нереальною. Але ж її було зrealізовано. На тій Чернечій горі. Тобто

Фото Олесь Дмитренко

вона схимницька, та гора, Богом позначена.

Перебуваючи в Каневі, я не раз запитував себе: чому могили увінчано цим партикулярним бетоном? Мармуром, хоч це не має значення — для мене все радянське було бетоном. Це все стоїть на грудях людини — живої. Де хрест? Знищений колись хрест відновили, але посунули до музею. Тому цілком логічно нам, які ставлять Україну одразу після Бога (Бог і Україна!) приходиться до Шевченка через церкву. Запалити свічку, послухати передзвін у глибині простору й історичного часу, бо Шевченко — це не лише XIX століття чи наш час, це і біблійні, й добіблійні часи.

Тому, порадившись із членами правління “Просвіти” й Патріархом Всієї Русі-України Філаретом, ми й вирішили ініціювати будівництво Тарасової церкви. Але нам заборонили ставити хрест біля Чернечої гори, а виштовхали до ярка. Ми поставили там хрест, розуміючи, що влада змінюється, політики не вічні. А в перший рік президентства

“Шевченко був нашим і послом, і консулом, і повноважним представником, коли в нас ще не було держави”.

В. Ющенка, 22 травня 2005 року, коли він здійснив ходу від Успенського собору до могили Шевченка, ми освятили камінь там, де має бути надбрамна церква. Та досі влада, нібито вже українська, не дала дозволу на будівництво. А отримати його можна лише тоді, коли відведено землю. І ось я починаю другий тур боротьби за Тарасову церкву. Сподіваюся, цього разу вдасться подолати інерцію, байдужість чиновників. Хтось зауважить, що церква повинна бути позаконфесійною, нібито Тарас Григорович усе життя мріяв, щоб над ним відспівували московські священники, московською мовою служили молебні, панахиди. Це ж абсурд! І тому на питання, чия це церква, відповідь — Тарасова. Її можна дуже швидко збудувати. Як сказав Патріарх Філарет, можемо зробити недорогу церкву.

— **Важлива ж не помпезність?**

— Не обов'язково, щоб усе було в золоті й сріблі. Важлива сама присутність цієї сакральної споруди. І ми інакше сприйматимемо і

ПОЖЕРТВИ НА ТАРАСОВУ ЦЕРКВУ

Продовження.
Поч. у 2003—2007 рр.

Чупрій М. Я., м. Київ	50,00
Ординарцева Л. М., м. Черкаси	20,00
Погоріла (ім'я не вказано), м. Київ	100,00
Овчаренко Л. А., м. Дніпропетровськ	10,00
Ляшова Н. П., м. Дніпропетровськ	20,00
Чорноштан Е. П., м. Харків	50,00

похід на гору. Це своєрідна дорога до сповіді. Маємо достатньо коштів для початку будівництва. Але самі просвітяни цього не зроблять. Лише спільно з владою, зокрема, з Мінкультури. Уже готовий вівтар, вирізьблений у Львові. Більш того: хоч, аби церква була складовою всього комплексу національного заповідника. Починаємо сходження на Чернечу гору, пройшли надбрамну церкву, помолитися Богу.

— **Отже, вівтар є, церкви нема, нема навіть дозволу на її спорудження. А просвітяни ж організували збір коштів на церкву.**

— Так, уже є майже мільйон, який ми збрали. Прізвища офірувачів, що внесли пожертви, будуть на стінах храму. Звертаюся до всіх, хто читає “Слово Просвіти”, хто чує наші програми на радіо: Тарасова церква буде, кошти акумульовані на рахунок, він відомий, друкується в газеті. Долучайтеся до нашого проекту.

Розмову вів
Петро АНТОНЕНКО

ЕКСКЛЮЗИВ

Іван ДРАЧ

Катерина Дорошенко, одна з улавлених директрис Шевченкового Музею в Києві, любила розповідати про те, як плакав Джон Стейнбек після огляду експозиції. “А в мене такого ніколи не буде!” — наче так він пояснював своє несподіване розчулення — це було подитачому дуже наївно і по-дорослому дуже точно... Книжка Євгена Нахліка “Доля—Los—Судьба” справедливо розмежує межі впливу трьох геніїв трьох слов'янських народів — Шевченка, Пушкіна, Міцкевича. Колись Вадима Скуратівського погнали зі “Всесвіту” за намагання вивістити сина кріпака і внука гайдамаки за рахунок камер-юнкера африканського походження. Неможливо зважити значення і вплив генія, народженого тим чи іншим етносом, на життєвий нурт світової історії. Шекспір в англійському, Гете в німецькомовному, Сервантес в іспаномовному світах лише починалися, щоб згодом розпросторились на всі межі засягу Британської імперії, іспанської армії чи тевтонського багнета. Переклади і культурне всотування йшло за потугою націй. Ті спромоглися агресивно зашланністю поставити Господа Бога перед фактом свого поширення. Та англійці вижили б без свого Шекспіра, генія з геніїв, німці — без універсального Гете (відразу напихати був би Шіллер!), росіяни — без Пушкіна (благородний Лермонтов надався б на заміну!), поляки — без Міцкевича (не забули про Словацького!), а що ми, українці, робили б без Шевченка? Скажуть високочолі туристи і єхидні інтелектуалки, що я занадто по-спортивному витворюю обрахунки тих субстанцій, які на це не надаються, і тому вислизують з моєї зухвалості.

Та в цьому і біда, що ми — за-

КІЛЬКА ШТРИХІВ ДО ЦІЄЇ НЕВИЧЕРПНОЇ ТЕМИ...

надто шевченкоцентрична нація. Універсальний Куліш (знову ж привітаймо двотомник Євгена Нахліка!) і всеобіймений Костомаров, незламний Гулак та інші кирило-мефодіївці давно вже чекають на окремішній музей бодай в одній школі на Подолі — там вчителював Пантелеймон Олелькович. Найголовніше — вони мають бути прописані густо і яскраво в концепції українського державотворення — тоді й Шевченко буде і яскравішим, і зрозумілішим, і не виглядатиме одинаком “среди долины ровныя...”, а могутнім деревом в оточенні могутніх дерев. Але тоді його вивіщення в колі сучасників і соратників буде органічним і само собою зрозумілим. Наше незнання і небажання долати апатію і лівинство міцно вкоренилося навіть у масштаби наших планів на майбутнє.

Мені довелося в різні часи і при різних okazіях виступати біля пам'ятників Шевченкові в різних широтах. У Вашингтоні й Торонто, у Москві й Алма-Аті. У Казахстані мене послали відкривати пам'ятник, а ось у Буенос-Айресі 1995 року ситуацію переінакшив Леонід Кучма біля пам'ятника роботи Лео

Мола: “І чому це я маю тут виступати — хай виступає поет!...” Так мене самого підсаджували на п'єдестал, аби я відмовився тоді від супротивного політичного ходу — створення Конгресу української інтелігенції. Лео Мол (він же Леонід Молодожанін) ще 1939 року допомагав Манізеру створювати пам'ятники Шевченкові у Харкові й Києві, щоб уже у наш час пробити його крізь неймовірний політичний асфальт у Санкт-Петербурзі. Та найтяжче, мабуть, було виростати Шевченкові у Варшаві — це вже надзусилля Павличка, тодішнього Посла, зробили неймовірне. Пам'ятаю, стояв тоді на відкритті зі скульптором Анатолієм Кущем, тримався за нього як за амбразуру дзота і чув схвильоване дрижання його могутньої статури. Згодом російськомовний екскурсовод пояснюватиме туристам з СНД: “Сейчас проезжаем мимо памятника замечательному украинскому поэту Дмитру Шевченку”. Як каже наш народ, хоч стій, хоч падай, але пам'ятник стоїть...

Отож Шевченко був нашим і послом, і консулом, і повноважним представником, коли в нас ще не було держави, а коли тепер розродилося на цілі грона посольств і консульств, то маємо добиватися, аби були культурні інститути українського стибу в кожній країні на зразок німецького “Гете-центру”. Шевченкові роботи вистачить, аби лише нам вистачило вміння і мудрості, звинності й віртуозності впроваджувати українську культуру в світ.

Перед цікавою книжкою Володимира Мельниченка про перебування Шевченка в Москві колись прочитав дослідження діаспорного Юрія Бойка-Блохина “Шевченко і Москва” і зафіксував для себе його

висновки: “У своїй ворожості до московського імперіалізму в усіх його формах поет був непримиренно послідовний. Ця його постава властива всьому його життєвому шляху. Зустріч зі складною дійсністю кінця 50-х, в якій московська імперіалістична духовність знаходила форми свого маскування, примусила Шевченка переборювати це маскування і гартувала поета в зрілого політичного діяча. Ні писання російською мовою, ні його російські знайомства нічим не порушують повноти й суцільності його націоналізму. Духова спадщина нашого національного пророка і великого генія залишається для нас і тепер невичерпним джерелом насаги в нашій боротьбі проти одвічного московського імперіалізму”. (Юрій Бойко, Вибране, том III, с. 61, Мюнхен, 1981).

Я, напевно, ніколи не виберусь із первопочатків освоєння Шевченкового шляху. Ось тепер зачепився за Тарасовою діда-гайдамаку і обчужити масу історичної та літературознавчої літератури аж до Коденської книги, яка так і дочекалася в бібліотеці Інституту історії дослідників гайдамацької теми. Колись, може, В'ячеслав Медвідь візьметься за історію власного села такої моторошної слави (“Бодай тебе лиха Кодня не минула!”)... Моя перша новела студентських літ була про чорні стрічки в косах лисянських дівчат як згадку про Коліївщину... Яюсь у київському музеї Шевченка виставляли документи — мене приголомшило сусідство присяги кожного миколаївського солдата (а таким був і рядовий Шевченко!) на вірність царському дому і малесенької захилявної книжечки з віршами. Ото драматургія!.. Або намір поета помістити в свій “Буквар” (а він не хотів користуватися послуга-

ми навіть найближчих друзів і соратників, які інтерпретували його на свій лад і склад, на своє європейське розуміння!), намагання зафіксувати в простесенькому народному резюме своє згорьоване ставлення до людей і вічних стосунків між ними:

*А де добрі люде,
Там і правда буде.
А де кривда буде,
Там добра не буде...*

Завершити можна це коротеньке слово таким любим мені листом Пантелеймона Куліша до Шевченка:

“Здоров, здоров, брате Тарасе! Ось і ми, слава Богу, на Україні. У гостях добре, а дома ще лучше. Що ж ти думаєш із своїми думами і поемами чинити? Чи не можна б їх огласити мирові? Присядь же, братику, да поміжуй над нами своєю здоровенною головою, щоб було так охайно та оглядно все, як у того Пушкіна, щоб чистим зерном одсипати духовної пашні землякам, а не з пологою. У нас бо родить Господь хліб на всяку душу вдосить, то й не привили наші уста до висівок. Пошаний, брате, громаду і себе самого перед громадою. Лучче дещо придерж у себе пушкінським звичаєм, аніж брать нижчим ладом од себе самого. Раджу тобі, ревнуючи по твоїй славі і по красоті нашого голосного слова, а проте надіюсь і на твою широченну спереду голову. Напиши до мене, як ся маєш, як живеш. А я живу так собі, не дуже празникуючи. Ото б мені було велике свято, якби з нас лиху цензуру знято.

1858, червця 7, х. Мотронівка
Твій душею П. Куліш”.

Отож разом з Паньком Кулішем в нас і досі найбільша надія — на його широченну спереду голову!

х. Конча Озерна, 3.03.2008 р.

Перші лауреати Шевченківської премії П. Тичина, О. Гончар, П. Майборода. 9 березня 1962 р.

ГОЛОС ДУШІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

Ніна ГНАТЮК

Знову й знову перечитую “Щоденники” Олесь Гончара, дбайливо впорядковані й видрукувані його вірною Берегинею Валентиною Данилівною. Скільки у цьому тритомнику болю за свій народ, скільки віри в його безсмертну душу, козацьку непокору, скільки любові до рідного слова, його найкращих творців! І, звичайно ж, найщиріші, найсердечніші слова синівської вдячності й поваги — Тарасу Шевченкові. Ось кілька щоденникових записів різних років.

19 травня 1957 року Олесь Гончар вписав до щоденника такі рядки про геніального Кобзаря: “Невіддільний від рідного краю, Великий поет далеко поза Україну розкинув могутні, повні квіткових пахощів віти свого генія. Великий Шевченко тим, що він поет української нації, але ще сильніше тим, що він поет народний”.

Микола ЖУЛИНСЬКИЙ

Слово в благоговійному величчю та спраглому осягненні його духовної сили — особлива любов і особлива турбота Шевченка-поета. На Слово він покладає велику надію, пориваючись уберегти українську душу від мутації, яка неблаганно наближає націю до прірви знеособлення і розчнення в іншому слові, в іншому етнічному просторі.

Шевченко вірить, що його слово спроможне уберегти націю від моральної деградації, яка неминує розвивається в умовах національного поневолення. Але слово повинно дійти до народу, бо воно прагне

Заносить видатний майстер пера до своїх записників і різні життєві історії, цікаві зблиски народного гумору. Ось рядки, записані 17. 08. 1964 р. “У Моринцях. До Шевченківських свят 1964 року селянам шевченківських сіл відпустила держава будівельних матеріалів, села причепурились: де були стріхи — з’явився шифер, прокладено асфальтовану дорогу, і моринські дядьки повеселішали. На запитання “Як живете?” — відповідають: — Спасибі Тарасу за шифер і трасу!”

А ось запис, датований 30.05.1971 р. “Летимо на Гур’єв походами слідами батька Тараса. Під крилом зовсім не наша планета. Пустеля понура, чорна, тільки де-не-де мертве око соляного озера — в небо. Як із дна кратера.

Край Тарасових страждань. Тільки тут розумієш, що багато з його поезій народилися з контрасту, із спраги, з видів отих го-

З КНИГИ «ВІДСТАНИ»

нуло волі, рвало поетове серце, сміялося і плакало — “вилвало мову”. І ту мову, ті думи свої, “квіти мої, діти”, які поет і “вирослав, і доглядав”, посилав в Україну, в нашу Україну.

*Там знайдете шире серце
І слово ласкаве,
Там знайдете ширу правду,
А ще, може, й славу...*

Шевченко воліє і мріє, щоб його слово прийняв у своє серце не лише впокорений великодержавним шовінізмом кріпак, а й “потомок гетьмана дурного” “презавзятий патріот”, який

*У світі ходить меж панами,
І п’є горілку з мужиками,
І вольнодумствує в шинку.*

Ці нащадки давніх українських родин козацько-старшинського походження, які втратили почуття національної гідності та моральної відповідальності перед своїм народом, заражені задавненою історичною хворобою — малоросійством, своїм зрадництвом, своїм запроданством присипляють національну свідомість народу, знесилюють його дух та волю до боротьби і цим віддаляють вистраждану поетом щасливу мить звільнення України.

Чи не їх, очих “дядьків отечества чужого”, мав на увазі Шевченко, коли застерігав, перебуваючи в казематі Петропавлівської фортеці, від лукавства злих людей, здатних приспати Україну і потім її, окрадену, в огні збудити?

лубих українських просторів, білих хаток, левад... У петропавлівській одиночці, певне, легше було б йому коротати дні, ніж тут, на краю світу, в похмурім безлюдді, де ніщо не росте, де на всьому мовби лежить печаль Божої кари”.

24.04.1975

Аполлон Григор’єв колись сказав про-рочі слова: “Шевченко — останній Кобзар і перший поет майбутньої великої літератури”.

14.03.1976

Розповідають, в Інституті фізкультури в одній з груп перед початком занять, як тільки зайшов до аудиторії викладач, піднявся студент:

— Сьогодні день Шевченкових роковин, прошу всіх встати.

І встали.

Багато про це розмов.

10.02.1989

Написав на відкриття мовного товариства вступне слово “Саморозквіт нації”.

Думаю про народ наш. Шевченко, як ніхто, сприяв вихованню мужності в нації. Шевченкова зоря світила і Симоненкові, і Василеві Стусу. Тим, що на Соловках.

11.02.1989

Історичний день! Створено Товариство Української мови імені Тараса Шевченка. Делегати зі всієї України. Мені випала честь відкривати конференцію. Давно не бачив такої мужньої одноставності, такого благородного ентузіазму. І що особливо радує: багато молоді.

19.02.1993

Не кожен культ варто руйнувати. Культ Сталіна, скажімо, це був культ зла, тут відомо, як слід поводитися...

А культ Бога? Культ Шевченка? Культ бджолої матки? О, це ж зовсім інша річ!

Культ Шевченка врятував цілу націю, бо дав їй життя, дав ідеал, дав віру! Це — як культ Сонця, образ світу Божого, найвищої справедливості — без цього світла знов настала б ніч атеїзму, яка панувала в нас понад 70 років і ледь не перетворила людей у хробаків...

Ось я за такий культ: за той, на якому тримається життя! Завдяки Тарасові і в безкрилх виростають крила!

04.06.1993

“Кобзар” — це суцільна розмова з Богом. Поетові — Бог — співрозмовник, найвищий порадник і найвищий суддя. До нього звернені поетові болі, скарги, жалі, до нього — молитва і сповідь. У цьому суть “Кобзаря”. Тільки треба читати душею, душею!

ДО ПРОБЛЕМИ «ШЕВЧЕНКО І НАРОД»

Борис ОЛІЙНИК

Тяжко ішов, як жнивар,
по нужденному полю.
Люди йому відвалили на всі терези:
Брили кутасті свого
невмолимого болю,
Солі в саквах, що опала
з гіркої сльози.

Шлях починався по вольній
чубато і русо!
А довершав після хижих
пустелей та бур
Лисий, як місяць, з тужбою
обвислого вуса.
Жовто згасав, одинокий
на весь Петербург.

...Як переймали його
у сап’яницях г’аздині,
Як наvertsали за стіл
на меди та куліш!
Все приміряли чумарку
з дідівської скрині,
У вишиванку вдягали
нехрещений вірш.

“Господи праведний, що йому,
зрештою, треба?
Рідний кожух, та і ми ж
не чужі — земляки!
Хатку збудуєм, уділимо
отчого неба,
Тихо поплачем об тім,
як були козаки”.

Гостро позиркував з-під
еретичного лоба.
Церкву минувши, ішов
у сир’яцький загал.
Вслід йому сито плював
добродій: “Худоба!”
Скрушно хитав головою
старий ліберал.

Жовчно цідили, дізнавшись
про смерть: “Доходився!
Маєш тепер, демократе,
по всьому і — все.
Надто вже з бидлом, чи то пак
з народом, носився.
Глянем тепер: чи на цвинтар
хоч хтось понесе”.

...Люди несли його,
збившись у горі до купи.
Душі боліли. Пекла порожнеча рукам.
Мовчки знімали солом’яні
стріхи халупи.
Шпиг ношував, заглядаючи
в очі дядькам.

Раптом осікся, немов
приторкнувся до сталі:
Вивідав з поглядів,
повних жури і скорбот,
Що з р о з у м і л и уперше,
кого їм не стало, —
А зрозумівши, юрба
виростає в н а р о д !

VOX POPULI

СЛОВО ПРО КОБЗАРЯ

У контексті Шевченківських днів “Слово Просвіти” завітало в Київський національний університет будівництва і архітектури до друзів та однодумців — доцента кафедри українознавства Марії Іванівни Сметанської та її студентів з архітектурного, будівельного та санітарно-технічного факультетів. Активністю і патріотичністю цих людей можна захоплюватися, адже вони влаштовують творчі вечори, присвячені мові, літературі, мистецтву, вечори пам’яті жертв Голодомору. Юнаки й дівчата об’їздили пів-України і щороку захоплюють до своєї високої благородної справи нових студентів.

Саме про Тараса Шевченка ми запитали у студентів КНУБА, намагаючись з’ясувати, чи живе він і сьогодні у наших душах та помислах:

1) Коли Ви востаннє зверталися до творів Тараса Шевченка? Ваш улюблений твір.

2) Чи бували Ви у столичних музеях Т. Г. Шевченка або у Національному заповіднику в Каневі?

3) Як оцінюєте значення Кобзаря і його спадщини у сучасному світі?

Андрій Садляк:

1) Звертався до творів Шевченка протягом усього шкільного курсу. А нещодавно згадував усе, що читав, адже це твори мого дитинства. У творчості Кобзаря мені подобається вдала характерність образів, те, що він вкладає душу в кожний рядок. Із найулюбленішого — поеми “Відьма”, “Гайдамаки”, “І мертвим, і живим”, “Сон”.

2) Ні. Про життя Шевченка, на жаль, дізнавався тільки з літературних джерел.

3) Т. Шевченко — сильна, колоритна, неоднозначна і навіть легендарна особистість. Дуже ціную його всебічно розвинену людину.

Костянтин Комаровський:

1) Якраз учора перечитав дещо із Шевченка, а часом читаю улюблене і вважаю, що це друга Біблія для кожного українця. Мій улюблений твір — “Гайдамаки”.

2) На жаль, столичні музеї не відвідував. Але двічі був на могилі Т. Г. Шевченка в Каневі на Чернечій горі.

3) Вважаю, що це геній, людина, яка розказала українському народові, хто він і чого вартує. Саме Тарас Григорович уперше чітко від’єд-

нав українців від малоросів. Він підкреслив, що український народ — великий народ, що треба не цуратися свого, завжди вчитися, не боятися ворогів. Саме це я ціную в його творах.

Євгенія Казакова:

1) У шкільні роки звертався до творчості Шевченка. У нього багато геніальних творів, і в кожному він закликає любити Україну. Найбільше враження справила поема “І живим, і мертвим, і ненародженим...”.

2) Була у музеях Шевченка у Києві й Каневі.

3) Остап Вишня влучно сказав, що Шевченко один може врятувати цілу націю. Вважаю, що для українського народу Шевченко — святиня і національна гордість.

Людмила Юцкевич:

1) Востаннє читала у шкільні роки. Після закінчення школи більше зверталася до Шевченка не як до поета, а як до художника, тому що закінчила школу мистецтв і сьогодні він мені ближчий як живописець. Мені подобається, як Шевченко зображає природу, його картини надихають.

2) Була у столичному музеї, і він справив на мене велике враження своєю красою. У Каневі поки що не була, але плануємо з подругою поїхати туди навесні.

3) Тарас Шевченко свого часу дав поштовх до незалежності України, до нинішнього пробудження самосвідомості українців, яке, сподіваюся, збережемо у майбутньому.

Володимир Баглай:

1) До творів Шевченка звертався і в школі, і в університеті. Зараз, наприклад, ми зі студентами і викладачем Марією Іванівною Сметанською проводимо вечір Шевченка. Мені подобається поема “Катерина”, поезія “Заповіт”.

2) Поки що не довелось побувати у столичних музеях.

3) Багато його творів розкривають сучасні теми, тому актуальні досі.

Оксана Іщук:

1) У школі постійно читала “Кобзар”, і зараз не шкоду часу на те, щоб перечитати улюблені твори. Думаю, що і в майбутньому звертатимуся до поезії Шевченка.

2) У столичних музеях Шевченка поки що не була, тому що живу в Києві тільки півроку, але дізнавалася в інтернеті інформацію про них і планую обов’язково відвідати.

3) Ціную Кобзаря не лише як поета і художника, для мене він насамперед громадянин, сильна особистість. Він основоположник української літературної мови та поезії, і завше залишається українським Прометеєм.

Софія Дзуба:

1) Нещодавно придбала книжку про маловідомі сторінки з життя Т. Шевченка. Мене зацікавило багато фактів, які не вивчали у шкільній програмі, тому ви-

Владислав Рудзинський:

1) Коли навчався у школі, то часто читав Шевченка, особливо у старших класах. Вражає реалізм, із яким Т. Г. Шевченко описав життя українських кріпаків.

2) На жаль, ще не бував у жодному музеї Т. Г. Шевченка, але обов’язково відвідаю їх найближчим часом.

3) Завдяки своїм радикально-патріотичним поглядам ця постать неодноразово надихала український народ на боротьбу проти гноблення. Вважаю, ми багато навчилися у Кобзаря.

рішила перечитати його твори. Дуже подобається новела “Художник”.

2) Я дуже хотіла б побувати в музеї Т. Г. Шевченка, тому що він мене також цікавить як художник.

3) Найголовніше те, що у своїх творах Тарас Шевченко ділиться з нами, нащадками, своїми патріотичними настроями. А ми їх відчуваємо і сприймаємо.

Марія Репіна:

1) Востаннє читала Шевченка у школі; дуже поважаю цього поета. Оскільки навчаюся на архітектурному факультеті, то більше звертаюся до його малярської спадщини.

2) Ще в дитинстві була у Моринцях, і це справило на мене неабияке враження, адже бачила те, що колись бачив Шевченко. У Києві мало можливість побувати в музеї, побачила там багато цікавих робіт і можу сказати, що його картини — незрівнянні.

3) Тарас Григорович любив Україну так, як має любити її кожна високопатріотична людина. Він — приклад для нас усіх.

Вадим Мухорін:

1) До творчості Шевченка звертався неодноразово. Востаннє це було на першому курсі, а до цього — у школі, ліцеї, в університеті Шевченка й тут, у КНУБА.

2) Був тільки у Національному музеї Шевченка, але плану відвідати і національний заповідник у Каневі.

3) Тарас Шевченко — справжній патріот, патріотизмом сповнений кожен його твір. Отже, ми маємо дуже цінний спадок і тему для роздумів.

Опитувала
Марія СКРИННИК
Фото С. МІЗЕРНЮКА

ЄДНАЙМОСЯ, БО МИ ТОГО ВАРТІ!

гуляють і корінні парижани, й туристи.

— Не всі французи знайомі з творчістю Тараса Григоровича, — розповідає публіцист Олександр Москалець. Однак це швидше виняток — прізвище Шевченко відоме в усьому світі. Щоправда, на Сході краще знають поета, а на Заході — футболіста.

Торік улітку до Києва прибула італійська кінематографічна група знімати документальну стрічку про батьківщину зірки футболу — Андрія Шевченка. Тільки тут режисери дізналися про життєвий шлях Кобзаря, і це настільки вразило емоційних італійців, що вони вирішили створити фільм про Тараса Григоровича.

Однак чи справді ми знаємо Шевченка? Геніальний поет, талановитий художник... Знахідки його робіт досі стають сенсаціями та

викликають палкі суперечки. Надто багатогранною була ця дивовижна особистість, аби вкласти її біографію у сторінку шкільного підручника чи псевдоісторичний опус Олеся Бузини.

— Почасти через нашу систему освіти “справжній” Шевченко не достукався до нас, — вважає Ольга Карпенко, старший науковий співробітник літературно-меморіального дому-музею Т. Шевченка. — Тарас Григорович був не лише поетом, а й державотворцем. Він зумів домогтися того, що не було під силу навіть тодішнім зверхникам. Ще за життя його називали не інакше, як “батьком”, а “Кобзар” напам’ять знали навіть бідні неписьменні селяни... Коли ж Шевченка поховали, Україною розійшлася чутка, нібито в могилі поета лежить не його тіло, а гайдамацькі ножи. Кажуть, приходили листи

Ігор Шевченко

з Сибіру, у яких Тарас Григорович сповіщав співвітчизників, що живий і скоро повернеться на батьківщину... Мабуть, жодна історична

постать не породила такої кількості неймовірних легенд. Розповідають, що коли під час перепоховання поета співробітники КДБ відкрили труну, Кобзар лежав у ній мов живий.

Разом із тим Шевченко — не лише найвідоміше, а й одне з найпоширеніших українських прізвищ. Лише в Києві живуть кілька тисяч Шевченків. Один із них — юрист Ігор Шевченко, засновник Шевченко-клубу.

Членом цього незвичайного товариства може стати будь-хто за двох умов: відповідне прізвище та активна громадянська позиція. До клубу вже приєднались політики Віталій та Андрій Шевченки, тележурналіст Артем Шевченко, директор музею Т. Шевченка Ольга Шевченко та ще сотня видатних і звичайних українців, які пишуться своїм славетним прізвищем.

Шевченки запевняють: тішитися чужою славою — справа не складна, варто й самим прагнути здобутків, якими б могла пишатися Україна. У найближчих планах однолюбів — святкові заходи з нагоди річниці народження Кобзаря та благодійні акції. Адже організатори переконані, що носити прізвище геніального поета — не лише приємно, а й відповідально.

Ми поцікавилися у наших співвітчизників Шевченків, як прізвище впливає на їхнє життя, долю чи свідомість.

Костянтин Шевченко, пенсіонер:

— Пишаюся своїм прізвищем. Цікаво, що воно водночас і поширене, і знакове для нашої держави.

Юлія Шевченко, студентка київського ВНЗ:

— Завжди приємно представлятися за кордоном! Торік в Італії мені всюди надавали знижки, тільки-но бачили мій міжнародний студентський квиток. Не хочу змінювати прізвище, хіба що чоловік матиме таке саме.

Каріна ВОСТРЯКОВА,
Олена МОРОЗОВА
Фото Каріни ВОСТРЯКОВОЇ

Бульвар Сен-Жермен-де-Пре з’явився в Парижі лише наприкінці XIX століття. На цьому ж бульварі, у подвір’ї іншої середньовічної будівлі, у 70-х роках XX століття українська діаспора Франції встановила пам’ятник Тарасу Шевченкові. Його іменем було названо сквер, в якому досі залюбки

З ШЕВЧЕНКОМ У СЕРЦІ

Виставковий зал Національного музею Т. Шевченка

Святослав МІЗЕРНЮК
Фото автора

Мандруючи вулицями Києва — Хрещатиком від Бессарабки чи Володимирською від метро “Золоті ворота” або “Театральна”, — киянин чи гість столиці неодмінно опиниться на бульварі Шевченка. Цій магістралі понад 170 років “від роду”. Бульвар “носить” нинішню назву з 1919 року. Першими зеленими насадженнями тут були липи і каштани. Нині ростуть пірамідальні тополі. На розі з Володимирською, біля Червоного корпусу Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка, розкинувся пишним гіллям тінистий Університетський парк, закладений всередині XIX століття. Відтоді, як до 125-річчя з дня народження, 1939 року навпроти головного корпусу університету відкрили пам’ятник Поетові, парк називається Шевченківським. Бронзову постать Шевченка заввишки 6 метрів 64 сантиметри роботи скульптора М.

Робочий стіл Т. Г. Шевченка

са Григоровича, його особисті речі, документи, рукописи поезій, рідкісні фото Поета, першодруки його творів. У фойє на великому телеекрані, змінюючи одна одну, відвідувачів зустрічають репродукції творів Шевченка. Експозиції в залах, створені працівниками музею, максимально відтворюють зоровий образ тих давніх часів життя і творчості поета і художника. Переважна більшість його мистецьких творів, виконаних олією, — постійна експозиція музею.

До свята 9 березня готують нову експозицію графічних автопортретів. Оригінальні ікони з Шевченківського краю доповнюють інтер’єр виставки. Живописні полотна Шевченка експонують постійно. Можна полинути уявою і в куточок майстерні художника у Петербурзі, де головний експонат — гасова лампа, яку Тарас Шевченко разом з приятелем Василем Штернбергом дуже довго мріяли придбати, а коли купили, то палили її на рідкоці цільнісінький день та зібрали товариство на посиденьки...

А твори графіки у музеї виставляють позмінно, оскільки після певного періоду експонування їм потрібен “відпочинок”. Цікавість відвідувачів викликає станок, подібний до того, на якому створював офорти Шевченко, і працівники долучають до роботи охочих — зробити власними руками офорт на згадку.

З майдану Незалежності виходимо у провулок Шевченка. Тут збереглася старовинна садиба 1835 року. В одноповерховому дерев’яному будинку Тарас Шевченко жив і працював у 1846—47 рр. У мансарді — дві кімнати, де була майстерня Шевченка і художника Михайла Сажина. Залишивши позаду столичну метушню, одразу потрапляємо у домашній затишок — в атмосферу позаминулого сто-

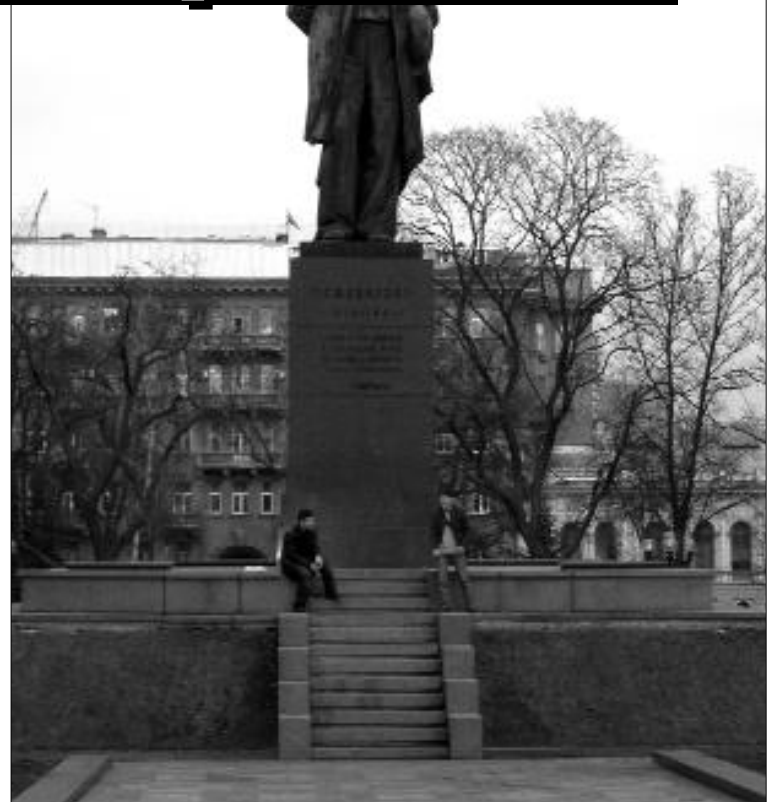
ліття з його розмірним, неквапливим життям...

Старовинні дерев’яні сходи ведуть у будівлю. І там відвідувача зустрічає бандура, обрамлена чарівним вишитим полотняним рушником. Іще крок — і перед вами сходи, якими колись ходив Тарас у свою майстерню. Та зупиняють експозиції музею.

Після реставрації будинку у 1925—27 роках, 1928 р. було відкрито Літературно-меморіальний музей Тараса Шевченка. До ювілейної дати — 80-річчя з дня відкриття музею — тут готують велику виставку, залучають матеріали Інституту літератури, Національного музею Шевченка. Співробітники постійно працюють в архівах: досліджують той період, коли Поет жив у цій оселі. Цікавляться не лише людьми знайомими, а й звичайними мешканцями, які тої пори жили

Офортний верстат (початок XX століття)

Пам’ятник навпроти університету

на вулиці, що називалася Козине болото.

Тепер на фасаді цього будинку, в якому оселився Шевченко, є меморіальна дошка, відкрита 1974 року. Виготовлена вона з бронзи, барельєф роботи скульптора Г. Кальченка, архітектора А. Ігнащенка.

Найцінніші колекції музею — особисті речі Шевченка: одяг (білий парусиновий костюм, у якому Тарас Григорович ходив вулицями Києва влітку 1859 року, солдатська сорочка, яку одягав на заслання), малярське та гравірувальне приладдя (пензлі, олівці, тюбики з фарбою), унікальні видання його творів, гравюри, офорти, стільчик для етюдів, етюдник.

Особлива гордість музею — п’ять примірників “Кобзаря” 1860 року видання з автографами Поета. Жоден музей не може похвалитися такою кількістю цих неймовірно цінних книг. Адже у них — живий голос Шевченка, биття його серця. Ось, наприклад, напис: “Чистому сердцем, доброму козакові Олександрові Лазаревському. 6 лютого 1860 р. Кобзар Тарас”. Бачимо й солон’яний брилик, у такому Тарас ходив на Дніпрові кручі малювати. А також робочий стіл, а на ньому — Тарасова ручка, чорнильниця і люлька зі слонової кістки, оздоблена сріблом. Її подарував Шевченкові Микола Костомаров. Є і фісгармонія, що теж була тут за часів Кобзаря.

Приємно дізнатися, що нині не існує проблем і з відвідувачами. Приходить освічена молодь: учні, студенти. Маленькі дітки ставлять дивовижні запитання про Кирило-

Солдатська сорочка Поета

Мефодіївське братство. Бувають іноземні дипломати. Їх кличе від метушні на вулицях особлива аура музею: світ нашого національного генія і пророка Шевченка.

Як відомо, Тарас Григорович жив у Києві у багатьох місцях, однак ті будинки не збереглися донині. У творчому доробку митця є замальовки Куренівки, Видубицького монастиря, Аскольдової могили, Олександрівського костелу. Шевченко сподівався видати і присвятити Києву альбом. Його було призначено викладачем малювання в Київській університет Св. Володимира, але арешт 5 квітня надовго розлучив з Україною...

А був щасливий рік творчої праці! Поета зустрічав тінистий сад на вулиці Козине болото, коли він раненько йшов малювати руїни Золотих воріт. Збереглося єдине дерево, яке пам’ятає Шевченка, — 200-літня шовковиця. Біля будинку був сарай і льодовня. Тоді садиба була чималою, але традиційно у цій частині міста городину не вирощували, лише тримали худобу: кіз і корів. Дуже смачну воду купували у водовозів чи водоносів або набирали у фонтанях, бо криниці у дворі не було.

Уявімо — ось цими східцями, якими обережно ступаємо, підіймався у свою майстерню, що вгорі, сам Шевченко! Ніби виразно чуємо його кроки. Бачимо, як він бере пензлик, олівці, етюдник...

P. S. Редакція висловлює подяку керівництву і всім працівникам музею, які своєю працею та щирим словом допомагають відвідувачам осягти велич Шевченка, а також за їхню шляхетну допомогу в написанні цього матеріалу.

Погруддя Шевченка.

Постамент потребує термінової реставрації (Будинок-музей)

Манізера, архітектора Є. Левінсона відлито на Ленінградському заводі художнього литва. Постамент заввишки 7,3 метра виготовлено з червоного граніту.

Ім’я Тараса Григоровича Шевченка присвоєно й Оперному театрові столиці; 1959 року площу Києва, а пізніше і станцію метро назвали на честь Поета...

На фасаді Червоного корпусу університету є меморіальна дошка Шевченка з бронзи (барельєф роботи скульптора О. Ковальова, архітектора В. Гнездилова), відкрита 1961 року.

Недалечко від парку, на бульварі — Національний музей Тараса Шевченка. Колекція музею — це й оригінали мистецьких творів Тара-

ШЛЯХ ДО СОНЯЧНИХ ЛЮДЕЙ

Любов ГОЛОТА

Дзеркало поволі буденніша-ло, його святковий блиск притлумився, воно наче збайдужило і до дівчинки, й до кімнати, в якій нічого нового не відбувалося: вранці мимо нього лопотіли босі ноги, потім дівчинка крадькома зазірала в його око, обсмикувала на собі шкільне коричневе плаття, з якого щодня виростала все більше, в обід мимо дзеркала пролітав шкільний портфель, влучаючи просто під стіл, увечері мимохідь зазірав батько і питав, чи дочка вже повчила уроки, з'являлась із ганчіркою мати і старанно проти-рала срібну поверхню, просто по своєму відбитку. Разом з дівчинкою в кімнату заходив вільглий дух осені чи холодний — зими, і тоді на дзеркалі осідала майже невидима крапелька вологи, по-волі заковчувалась за його край, але, не встигнувши добратися гли-боко, випаровувалася. На Новий рік дівчинка зробила витинанку — білу мережану сніжинку і, пова-гавшись, приліпила її на дзерка-ло, вгорі, праворуч, — шкло стало святковішим, хоча сніжинка й за-тулила йому вишневий край ки-

лима та голівку цвяха, на якій бу-ло настроєно вирізку з газети — портрет Че Гевари в чорному береті. Сніжинку мати відмила водою з оцтом, але дзеркало не могло чути ні запаху, ні смаку, за-те побачило, що замість Че Гевари на гвіздку висить інший шмат газети — Юрій Гагарін, широко посміхаючись, навіть не помічав якогось там сільського люстра. З розчинених навстіж дверей тягло теплом, випарами землі, шуміло дощем і гриміло громами — нас-

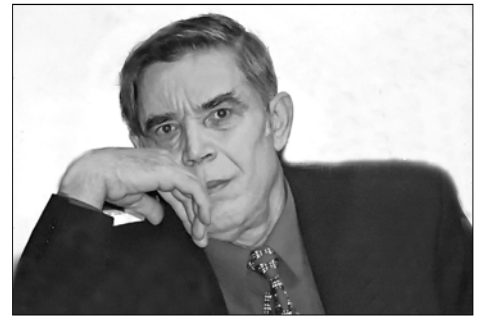

Батьки письменниці — Василь Мефодійович і Ольга Григорівна Голоти

тало літо і, змануга протягом і зе-леним духом надкушеного яблу-ка, білого наливу, що влежувався на вікні, в кімнату залетіла моло-да бджілка; вона вместила на яблуковій, але набила таку оскому,

що знетямилася від неї, прийняла дзеркало за велику шибку і довго по ньому повзала, залишаючи слід від перги на блискучому ви-ду. Дівчинка, яка саме влетіла в кімнату, почула бджолу і, підій-шовши до дзеркала, легенько струснула її на долоню, щоб виз-волити, але раптом стала, як укопана: з дзеркала на неї дивилася круглими очима дівочка у легенькій ситцевій сукенці з двома чималими кісками, перекинутими на-перед, і там, під кісками, щось злегка випиналося й кругліло! Вражена, вільною правою рукою злегка відве-ла одну, потім іншу кіску над ветхим від прання ситчи-ком... Бджілка відчула, що теплий човник, у якому вона опинилася, стає вологим, стурбувалася і, вигнувши золотисте тільце, встромила жало між середульшим і підмізним пальцем. Дзер-кало сито заколивалася, на-лите медовими слізьми, і легко відпустило дівчинку з мертвічою бджілкою на лі-вій руці. Біжуча гладь не відчула звичайного спожаління: дівчинка мала неодмінно повернутися.

Уривок з роману "Епізодична пам'ять"

У ЦЕНТРИ РОДОВОДУ

Петро ПЕРЕБИЙНІС

Тато косить конюшину, а я несучу через поле горщики-близнята з гарячим обідом. Горщики не прості — золоті. Що в одному горщику — борщик, що в другому горщику — каша. А хліба, каюся, немає. Дістався прибудному песику. Тато усміхається: "Не біда. Позичимо в зайця..." Обідає нашвидку. Гладить мене по чуприні пахучою долонею і знову береться за косу. Пахне зеленим борщем. Пахне кашею і скошеною пашею... Миттю засинаю на конюшиновій подушці і прокидаюся в синіх сутінках. Вечір. Тиша. Поруч тато, а в зоряному небі — Близнята.

Стою у центрі родоводу. О ні, не центр я. Це Господній час, допоки мозок не погас, мене тримає на планеті. Стою серед усіх калинових родичів моїх. Одних — уже немає, інших — ще немає. А я живу. Єднаю небо і траву. "Хто ви, прапрадіди?" — гукаю. "Хто ви?" — і повертається луна. І тайну Лета поглинає. Ані душі... Лише моя вина, мов сирота між полянами. Стою, допоки Всесвіт не погас, — праправнук і прапрадід водночас.

ВЕЛИКОДНЯ ХОДА

Сходить паска у хаті. Ми запалюємо свічки, беремо шуварові кошики з крашанками і виходимо в зоряну ніч. А ніч — як день. Як Великдень. Дорога до Храму мережить свічками. Горби і косогори, долини і левади мерехтять, переливаються вогняними віночками. Чумацький Шлях струменіє у величальному сяві Великодньої ходи. Вогники в небі. Вогники на землі. Всесвіт — як писанка. Христос воскрес! Душі предків засвітились восковими сузір'ями і линуть між нами дорогою до Бога. Сходить паска у небі.

КОБЗАРЕВА ЗОРЯ

Вечір виштитий зірками. Сидимо під рушниками. Квітне вишня-подолька. Тітоньки у вишиванках. Я між ними вичитую: "Зоре моя вечірняя"... Над моєю душею, над листком "Кобзаря" захід сяє вишнево. Тиша. Вечір. Зоря.

Зі збірки "Пшеничний годинник". Київ, 2005

Віра ВОВК

АВТОПОРТРЕТ

Мої батьки — старого роду,
Та кров моя — червона кров.
Гуцульсько-бойківська порода
Одвертий погляд шле з-під бров

Низьких і рівних, як бувають
Над Рибниць зеленню кладки;
Чоло пряде думки й ховає,
На віно, за тонкі рядки.

Каштани хвилями спливають
На готику вузькавих пліч,
І щось дитяче промовляє
В устах округлих; з ясних віч

Дме простір від Карпат по Анди:
Там знайдеш таїнство розет,
Там чайні виплекав троянди
Мій дід — священик і поет.

ВОЛОШКОВИЙ РУКАВ

Взяла я грудку землі у жменю,
Перехрестилась, пішла у світ.
В мені дзвеніли пісні зелені,
Горіло сонце — червоний квіт.

Ще мерехтіло з сіней у хаті,
Як волошковий рукав мені,
І так хотілось мій світ лишати,
З плачем припасти до рідних ніг.

Та плай — мов легінь — простяг до мене
Рамена дикі від сонця й бур;

В КАРТАСТИХ БЕСАГАХ ГАЛЯВИ

— Пішла я тихо, як наречена,
І волошкову взяла журбу.

ОЛЕНЬ-КРАСЕНЬ

Олень-красень над кручею
Несе писанку між рогами:
Писанка небом покотилася,
Упала у човник місяця.

Ходить хвоя навшпиньки,
Кладе палець на губу губок,
Щоб тихо ріс боровик
Між світлом і тінню
В картастих бесагах галяви.

ФЛОЯРА

Листки дрижать дримбами,
Груб обтрясається з червінців,
Черемош — сумом по ріні.

Буковинські ліси спалахують
Страшними пожарами,
Кривавлять давніми ранами.

Десь бродить флояра:
Нерозкаяною душею
Б'ється об скелі Сокольського.

У ЦІМ ЛІСІ

У цім лісі я була мавкою:
Танцювала в шелесті вітру
З шишками в косах,
Малювала губи суницями,
Світила очима барви дикого меду
Ведмедям і бджолам з дуплянки.

У цім плесі я була русалкою
З жабуринням волосся,
Срібнолуским сміхом
І ковзькою рибою серця.
Це я тебе заманила під скелю
У чорні тенети Греджина.

3 книги "Поезії". Київ, 2000

Валерій Франчук. "Краєвид рідного села"

Василь Сідак. З мистецького циклу "Дерев'яна скульптура"

ЧИ МОЖЕ ДИТИНУ ЗАХОПИТИ КНИЖКА З ТЕКСТОМ НА ГАЗЕТНОМУ ПАПЕРІ?

Пам'ятаєте слова Ліни Костенко: “Лиш храм збудуй, а люди в нього прийдуть”? Своєрідний храм знань та духовності, куди не заростає стежина ось уже майже 90 років, — Центральна бібліотека ім. Т. Г. Шевченка для дітей м. Києва, якою незмінно понад тридцять літ керує Надія Іванівна БЕЗРУЧКО.

У перший рік незалежності нашої держави Надії Безручко присвоїли звання заслуженого працівника культури України, а 2000 року нагородили грамотою Кабінету Міністрів України. З 1999-го Надія Безручко — віце-президент Всеукраїнської асоціації працівників бібліотек для дітей.

Ми попросили Надію Іванівну поділитися секретами невичерпного джерела натхнення, здобутками у просвітницькій роботі та проблемами, які найбільше турбують її як бібліотечного працівника.

— **Надіє Іванівно, Ви присягли себе благородній професії бібліотекаря, передаєте духовні надбання, створені віками, наймолодшим нашим громадянам. Це дуже відповідально. Розкажіть коротко про створення вашої бібліотеки.**

— Згадалися слова Андре Моруа, що молоді держави повинні створювати бібліотеки, зокрема для формування національної самосвідомості. Не виняток і наша бібліотека для дітей, статус якої визначено урядом України як науково-дослідного, інформаційного та консультативного центру з питань культурного розвитку дітей Києва. Бібліотеку створено 1918 року зусиллями інтелігенції міста і передусім Павла Тичини, а 1920-го за його клопотанням названо ім'ям Тараса Шевченка.

Павло Тичина деякий час працював тут бібліотекарем. Представники передової інтелігенції тоді скуповували книжки у приватних осіб, облаштовували каталоги. Свого часу при бібліотеці створили літературні та хорівий гуртки, першим керівником одного з них був Григорій Верьовка, видатний український композитор, керівник українського народного хору.

З кожним роком збільшувався книжковий фонд. Нині Центральна бібліотека ім. Т. Г. Шевченка для дітей — основне книгозховище, неоціненна скарбниця, база для підвищення кваліфікації бібліотекарів, що працюють у школах та бібліотеках столиці й інших міст України.

— **Які заходи проводить ваша бібліотека для національного та військово-патріотичного виховання юних читачів? Щоб виростили вони захисниками свого роду й отчого краю...**

— Уже став традиційним конкурс дитячої творчості (поезія, проза, малюнки) “Київ та кияни очима дітей”. Кожна дитина передає свої відчуття краси і неповторності старовинного та сучасного

Києва. Вернісаж малюнків виставляємо у нашій бібліотеці, а найкращі роботи друкує всеукраїнський журнал “Веселка”. Багато теплих відгуків надійшло після свят “А я просто українка, україночка”, “Посвята в кобзаря”. Всеукраїнський конкурс “Найкращий читач України-2007” (II тур) теж відбувся у стінах нашої бібліотеки. Переможцями стали 40 школярів, які отримали нагороду — поїздку до Львова.

З 1994 р. у спеціальному відділі естетичного виховання, що тісно співпрацює з театрами, музеями, художніми і музичними школами, діє Мала академія мистецтв. Вона використовує нетрадиційний підхід до вивчення національної культури, ознайомлення школярів із фольклором.

Окремо хочу назвати заходи, які виховують у дітей такі риси характеру, як мужність, силу, честь, патріотизм. Це свята до Дня Українського козацтва, як, приміром, торік і позаторік “Україна — славіний край козацький”, “Встань, козацька славо! Засвіти знамена!”. Цього року ми організували вечір до 100-річчя від дня народження генерал-хорунжого і головного командира УПА Романа Шухевича “Натхненний лицар рідної землі”, до Дня Перемоги “Тих днів у пам'яті не стерти і сьогодні”. Плідно працює клуб “Досвіт”, він проводить презентації книг, зокрема книги спогадів поета, письменника, інваліда Великої Вітчизняної війни Миколи Лебединського “Одне поранене життя”, експедиції “Пам'ять” маршрутами визволення від німецько-фашистських загарбників. Цього року організували історико-патріотичний вечір, присвячений Героям Крут, “Понад усе вони любили свій рідний край”. Наші читачі зустрічалися з воїнами-фронтовиками, які ділилися спогадами про побратимів і свій бойовий шлях. На патріотичному вечорі “День захисника Вітчизни” були

Директор бібліотеки Н. І. Безручко з юними читачами

присутні воїни-афганці. Незабутнім був вечір-реквієм “Ще довго пам'ятку болітиме стражденний 33-й рік”, приурочений 75-літтю Голodomору в Україні.

— **Надіє Іванівно, які книжки нині читають діти? Адже від цього залежить, яким буде суспільство через чверть століття: черствим, жорстоким чи доброзичливим, недоумкуватим чи інтелектуально розвиненим?**

— Наша бібліотека (оскільки вона науково-дослідний, інформаційний і культурний центр з питань культурного розвитку дітей) проводила блиц-опитування вивчення попиту дітей на українську книжку на тему “Твоя скарбничка українських імен і томів XXI століття”. Результати дослідження засвідчили, що юні читачі потребують значно більше навчальної та галузевої літератури. Підвищився попит на книжки з історії України, краєзнавчу літературу з української та іноземних мов, інформатики тощо. А книжковий ринок (ніде правди діти) досить бідний. Майже немає видань, передбачених новими навчальними програмами загальноосвітніх шкіл, гуманітарних ліцеїв, гімназій, не вистачає творів українських та зарубіжних авторів пригідницького жанру для дітей. Особливо не задовольняється попит на сучасні енциклопедичні та науково-популярні видання з галузей знань для різних вікових груп читачів-дітей. Ми відчуваємо потребу в літературознавчих і мовознавчих книгах. Бракує етногра-

фічних видань, книжок про українську дитячу пісню, українські думи, літописи тощо.

І все ж у своїх фондах ми маємо мати найцікавіші підручники нового покоління, найновішу художню й науково-популярну літературу, ті книжки, які формують естетичні смаки, моральні засади й творчі нахили дітей.

— **Ми не бачимо на прилавках крамниць жодного видання з української класики для дітей. Як поповнюєте фонди цією літературою?**

— Справді, на книжковому ринку України дуже мало таких видань. Зокрема, київське видавництво “Веселка” у серії “Шкільна бібліотека” випустило твори І. Котляревського, О. Кобилянської, І. Франка, В. Стефаника. Ще деякі видавництва — “Наукова думка”, “Школа” (м. Київ), “Ранок” (м. Харків), Видавничий центр “Просвіта” (м. Київ) — теж активізували свою діяльність у цьому напрямі. Щодо творів Марка Вовчка, то востаннє збірку “Народні оповідання” було видано 2001 року в “Науковій думці”. Твір “Маруся” окремим виданням видруковано дуже давно — 1993 року у видавництві “Поклик сумління” (м. Львів). Нас дуже непокоїть, що мало видають творів Тараса Шевченка для дітей. Лише деякі видавництва випустили збірку “Кобзар”, зокрема Видавничий центр “Просвіта”, “Веселка”, “Фоліо”, “Сталкер”, і то невеликими накладками.

Наша бібліотека, яка носить ім'я Шевченка, ставить за мету популяризувати його твори. “Кобзар” повинен стати настільною книгою для нашої дитвори.

Дошкільнятам доносимо віночок віршів від Тараса Шевченка, використовуючи книжки видавництва “Веселка”: “За сонцем хмаронька пливе” (1990), “Садок вишневий коло хати” (1995), “Тече вода з-під явора” (1976).

— **Яка Ваша думка про якість нинішньої дитячої друкованої продукції?**

— На жаль, не тільки тематичне спрямування української дитячої книжки, а й її якість не досить висока. Нікого не треба перекопувати, що лише яскрава, змістовна, гарно оформлена книжка може відволікти дитину від комп'ютерних ігор, безкінечних серіалів. А чи може захопити дитину книжка у м'якій неяснокрай обкладинці з текстом на газетному папері? Діти не хочуть розуміти, чому ми бідні, і що є проблеми в економіці. Українська книжка повинна бути така гарна, щоб дитина власноруч вибирала саме її

з-поміж інших, які лежать поруч.

Багато приватних видавництв, вважаючи бізнес головною справою, часто видають книжки з помилками, подають сюжети казок скорочено, змінюють їхній зміст. Усе це свідчить про те, що опікуватися виданням дитячої літератури повинна держава, тоді й книжки матимуть високоякісний ідейний, художній та науковий зміст.

Є, щоправда, видавництва, які друкують гарні у поліграфічному плані книжки. Це передусім “Махаон-Україна”, “А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА”, але вони коштують дорого і недоступні пересічній українській сім'ї.

— **Сьогодні, на жаль, багато дітей надає перевагу Інтернету, а не живому спілкуванню з книжками. Що можете сказати з цього приводу?**

— У нашій бібліотеці діти мають змогу все це поєднувати. За фінансової підтримки Київської міської державної адміністрації наприкінці 2003 року ми відкрили Інтернет-клас. Головна мета проекту — забезпечити безплатний доступ користувачів бібліотеки до всесвітньої інформаційної мережі. Інформація — одна з найголовніших цінностей, її обсяг щоденно зростає. Завдання бібліотек — вчасно надати доступ до інформаційних ресурсів. Тому можливість входження у глобальну мережу — обов'язкова умова існування сучасної бібліотеки як скарбниці знань, накопичених цивілізацією за всю історію існування.

Кожний наш читач, попередньо записавшись, може впродовж 45 хвилин безплатно мандрувати Інтернетом. Щоправда, перевагу надаємо найактивнішим читачам, учасникам конкурсів, переможцям літературних фестивалів.

— **А чи мають змогу сьогодні бібліотечні працівники впливати на видавничу політику?**

— На жаль, нині діє багато видавництв головне — комерційні проекти. Ми не маємо змоги впливати на видавничу політику. Однак подаємо свої зауваження, результати опитувань окремим видавництвам, та не всі до них дослухаються. Зокрема, яким має бути тематичне спрямування української дитячої книжки, подаємо зауваження щодо її якості.

У розумних суспільствах книжки для дітей не тільки не оподатковуються, а їхні видавці користуються пільгами, що дає змогу здійснити якнайкраще поліграфічне оформлення.

Розмовляла
Зоряна НАГІРНЯК

РОЗДУМИ ПРО ЛІТЕРАТУРУ ДЛЯ ДІТЕЙ

Ірина КОВАЛЬ-ФУЧИЛО

У приміщенні книгарні “Є” відбулася зустріч журналістів і всіх, хто цікавиться книжкою для дітей, із відомою сучасною письменницею Ірен Роздобудько. Зустріч розпочалася інсценізацією оповідання про дитинство Катерини Білокур “Що може пензлик”, надрукованого в серії “Дитинство видатних людей” (видавництво “Грані-Т”). Сценку підготувала театральна група 3-А класу школи № 170.

Ірен розповіла про свій шлях до дитячої книги, чому пише для дітей, про свої плани. “Яка ти дитина, що у тебе заклали до десяти років, такою будеш дорослою людиною. Тому треба в дітей закладати якомога більше”, — стверджує письменниця. Вона поділи-

лася з присутніми, як виникла ідея серії “Дитинство видатних людей”, що нині налічує 14 томів.

Ірен розказала про першу книжку, що її захопила. Це “Пригоди Альфонса Циттербака” німецького письменника Хольца-Баумерта (коштувала колись 47 коп., видана українською мовою і куплена в Донецьку). Це оповідь про хлопчика, який щоразу потрапляв у халепу.

Присутніх цікавило питання: яка мораль літератури для дітей, про що має бути книжка для маленького читача? На мою думку, книжка для дитини мусить бути не лише цікавою, динамічною, інформативною — вона повинна нівелювати дитячі страхи, допомагати їх переборювати. Читаючи про інших дітей, маленькі громадяни порівнюють чужі вчинки зі своїми, а це дає змогу об-

думати власну поведінку, замислитися над життям. Діти полюбують обговорювати книжки з дорослими, вони частенько ставлять питання, на які непросто відповісти.

Ірен зізналася: “Мені хочеться тихо писати, і щоб у мене були читачі... Хочу говорити до людей і бачити, що мене чують і мені вірять”. Письменниця поділилася деякими таємницями написання творів для дітей: “Дитина не може сприймати довгих речень, через дві коми. Треба писати коротко. Дитина не сприймає сухої біографії”. “Діти завжди талановиті, не талановиті ми, дорослі”, — стверджує пані Роздобудько. Батькам вона радить купувати книжки Лесі Ворониної, Зірки Мензатюк, Галини Малик та інших сучасних українських майстрів слова.

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО,
генеральний директор Культурно-го центру України в Москві, доктор історичних наук

Продовження.
Початок у ч. 6, 7, 9 за 2008 р.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО: “ПОЇХАЛИ МИ З МИХАЙЛОМ СЕМЕНОВИЧЕМ У МІСТО”

18 березня 1858 року Шевченко і Щепкін уперше після поетової хвороби разом виїхали з дому. У щоденнику Тараса Григоровича читаємо:

“В первом часу поехали мы с Михайлом Семеновичем в город. Заехали к Максимовичу. Застали его в хлопотах около “Русской беседы”. Хозяйки его не застали дома. Она была в церкви. Говееет. Вскоре явилась она, и мрачная обитель ученого просветлела. Какое милое, прекрасное создание. Но что в ней очаровательнее всего, это чистый, нетронутый тип моей землячки¹. Она проиграла для нас на фортепьяно несколько наших песен. Так чисто, безмалерно, как ни одна великая артистка играть не умеет. И где он, старый антикварий, выкопал такое свежее, чистое добро. И грустно, и завидно. Я написал ей на память свой “Весенний вечер”², а она подарила мне для ношения на шею киевский образок. Наивный и прекрасный подарок”.

Ключові слова у цьому записі: “И грустно, и завидно”. У сім’ї 54-річного Михайла Максимовича, який був на десять років старший за поета, але мав молодшу, вродливу, чисту й душевну дружину, згорьований і змарнілий в засланні Шевченко з усією гіркою відчуженістю, які справжній землі радість обійшли його стороною.

Тарас Григорович усе життя страждав від самоти, яку могла заповнити лише вірна дружина. Згадаймо його поетичні рядки: “Одну сльозу з очей карих — І... пан над панами!..” Недавній епізод із Катериною Піуновою в Нижньому Новгороді свідчив не стільки про чергове розчарування поета в коханні, скільки підтверджував його жагуче людське бажання хотіти та бути коханим і мати власну сім’ю. Особливо глибокий, пронизливий сум і тепла, щемлива заздрість огорнули його після знайомства з сім’єю Максимовичів, з “привабливою для Шевченка парою” (Іван Драч).

Тепле й захоплене ставлення до “широї землячки” відчувається й у щоденниковому записі від 21 березня: **“Вечер провел у своей милой землячки М. В. Максимович. И несмотря на Страстную пятницу, она, милая, весь вечер пела для меня наши родные задушевные песни. И пела так сердечно, прекрасно, что я вообразил себя на берегах широкого Днепра. Восхитительные песни! Очаровательная певичка!”**³

Скільки у цих словах притишеної туги за домашнім вогнищем і жіночим теплом! А ще більше — за рідною Батьківщиною, за Україною, за Дніпром...

Де жив Михайло Максимович, який приїхав з України в Москву? “Адрес-календар жителям Москвы” за 1857 рік стверджує, що в Дев’ятинському провулку⁴ М’ясницької дільниці, в будинку Гофмана, недалеко від церкви Успіння Пресвятої Богородиці на Покровській вулиці (знесена 1936 року). Перевіряємо інформацію за мало відомим “Алфавитним указателем к плану Мясницкой части”. Справді, будинок надвірного радника Льва Гофмана був розташований у Дев’ятинському провулку, що виходив на Покровську вулицю. Прямокутний до Максимовича, Шевченко і Щепкін проїжджали Маросейкою — вулицею, назва якої пов’язана з Україною.

Вірогідно, що церква, яку згадує Шевченко в щоденнику та яку відвідувала під час його першого приїзду Марія Максимович, і була

ТАРАС ШЕВЧЕНКО В МОСКВІ Березень 1858 року

Т. Г. Шевченко. Портрет М. В. Максимович.
Італійський олівець, крейда

церквою Успіння Пресвятої Богородиці. Цю церкву на Покровці, яку не міг не бачити Шевченко, було побудовано наприкінці XVII століття. Василь Баженов ставив її в один ряд із храмом Василя Блаженного. За переказом, Наполеон, вражений церквою, вигукнув: “О, російський Нотр-Дам!”; імператор наказав врятувати храм від пожежі. Михайло Достоевський надзвичайно високо цінував архітектуру споруди. Академік Дмитро Лихачов якийсь раз згадував, що саме церква Успіння на Покровці, яку він побачив молодим, визначила його шлях у науці, спонукала зайнятися дослідженням стародавньої російської історії. Утім, храм Успіння на Покровці був, мабуть, втором українського майстра. Особливо це пише про це москвознавець Лев Колодний: “Колокольня его возвышалась пятью шатрами! А всего над трапезной и храмом колосилось восемнадцать глав, созвездие куполов, излучающих сияние божественной красоты. Кто творец шедевра? Неизвестно. Подобные храмы строили на Украине, возможно, оттуда приехал, как едут сейчас на заработок, неизвестный гений, малороссиянин-украинец” (виділено мною — В. М.). Додам лише, що український архітектор міг приїхати в Москву не “на заробітки”, а разом з однією з офіційних делегацій від гетьмана Івана Мазепи, які зупинилися в Малоросійському постоялому дворі на Покровці.

Листуючись пізніше з Максимовичем, Шевченко продовжував захоплюватися його дружиною: “Коли б така у мене була жінка — повинчався б да й умер”. Саме Марію Василівну поет просив ще в Москві допомогти йому одружитися. 22 листопада 1858 року нагадував їй у листі: “Вельми і вельми шаноблива і любяча моя пані Мар’є Васильєвно!.. А ви, мабуть, уже і забули мою просьбу? То я ж вам нагадаю. Я вас просив, щоб ви мене оженили. Оженіть, будьте ласкаві! А то як ви не ожените, то й сам Бог не оженить, так і пропаду бурлакою на чужині”. У цих рядках якась особливо гірка жартівливість, а ще більше — пророчість, бо ж так і сталося...

Куди попрямували друзі після зустрічі з Максимовичами? Тарас Григорович відповів на це питання: **“Расставшись с милою, очаро-**

вательною землячкой, заехали мы в школу живописи, к моему старому приятелю А. Н. Мокрицкому. Старый приятель не узнал меня. Немудрено, мы с ним с 1842 года не видались”.

“Школа живописи” — так Шевченко назвав Училище малярства і скульптури Московського художнього товариства, що з 1844 року було розташоване на М’ясницькій, в будинку Юшкова (тепер — № 21). Вдалося встановити, що Аполлон Миколайович Мокрицький жив у будинку училища, де викладачі мали квартири. З 1865 року навчальний заклад отримав права вищої й називався Училищем малярства, скульптури й архітектури. Будинок Юшкова зберігся, і в ньому тепер міститься Російська академія малярства, скульптури й архітектури⁵.

Читаємо далі в щоденнику: **“Потом заехали в книжный магазин Н. Щепкина, где мне Якушкин⁶ подарил портрет знаменитого Николая Новикова”**⁷. Микола Михайлович Щепкін (1820—1886), відомий російський видавець і громадський діяч, другий син артиста. Користувався пошаною серед московської інтелігенції як чесна і порядна людина. Книгарня Миколи Щепкіна була одним із центрів поширення нелегальних закордонних видань Герцена й Огарьова в Росії. Політична поліція, яка стежила за Миколою Щепкіним, доповідала: “Во время ярмарки в Нижнем Новгороде и в продолжение зимы, один из сыновей Щепкина уезжал из Москвы и, как говорят, развозил несколько тысяч экземпляров запрещенных сочинений...” Незадовго до знайомства з Шевченком — улітку 1857 року — Микола Щепкін разом з дружиною відвідав Олександра Герцена в Лондоні, мабуть, розмовляв і про відкриття книгарні в Москві. Книгарню Миколи Щепкіна і Кузьми Солдатовського відкрито у вересні 1857 року; розташовувалася в М’ясницькій дільниці на Великій Луб’янці в будинку Михайла Сисаліна (не зберігся); тепер на тому місці будинок № 11 з меморіальною дошкою, яка розповідає, що тут із квітня 1918-го до грудня 1920 року працював голова Всеросійської надзвичайної комісії Фелікс Дзержинський.

У книгарні Миколи Щепкіна продавали передусім книги видавництва “К. Солдатовков і М. Щепкін”, заснованого ним у Москві 1856 року разом із купцем-меценатом, колекціонером Кузьмою Солдатовковим, який стоїть у часі першим у когорті таких будівничих російської культури, як брати Сабашникови, Мамонтов і Морозов, Щукіні і Третьякови.

Шевченко познайомився з Солдатовковим саме у книгарні Миколи Щепкіна. Тоді в колекції купця-мецената, який почав збирати галерею російського малярства ще до Петра Третьякова (з 1852 року), була картина Карла Брюллова “Вірсавія”, з якої 1860 року Шевченко виконав однойменний офорт. При цьому він користувався фотографією з картини, яку подарував Солдатовков. Поет подарував колекціонеру “Кобзар” і через художника Василя Раєва передав йому офорт “Притча про виноградаря” з дарчим написом: “Кузьме Терентьевичу Солдатовкову. Т. Шевченко. 1858. Ноябрь 10”. У колекції Солдатовкова поруч із творами П. О. Федотова, В. Г. Перова, І. І. Левітана, Ф. О. Васильєва були акварелі Шевченка “Перерване побачення”, “Сон бабусі і внучки”, “Марія” й “Циганка-ворожка”.

У видавництві “К. Солдатовков і М. Щепкін” на час приїзду Шевченка в Москву в світ вийшло кілька книг, зокрема вірші Олександра Кольцова, Олександра Полежаєва, твори Тимофія Грановського. Ці книги були в особистій бібліотеці Шевченка, описаній після його смерті Данилом Каменецьким.

З книгарні Шевченко і Щепкін повернулися додому: **“Потом приехали домой и сели обедать”**. Михайло Семенович був гостинним господарем, за столом збиралося чимало гостей, точилися цікаві розмови на теми мистецтва, спалахували дискусії, лунав сміх... Гулянок Щепкін не любив, іноді дозволяв собі келих шампанського, наприклад з нагоди зустрічі з Шевченком, але пияцтва не терпів. Якось на початку 1858 року він отримав інформацію про те, що Тарас Григорович у Нижньому Новгороді нібито гульнув із друзями. У листі Щепкіна до поета від 6 лютого читаємо: “Не вытерплю! Скажу! Ти, кажути, друже, кутнув трохи? Никакая пощечина меня бы так не оскорбила. Бог тебе судья! Не щадь ты и себя, и друзей твоих.

Погано, дуже погано. Не набрасывай этого на свою натуру и характер. Я этого не допускаю: человек этим и отличается от животных, у него есть воля... Не взыщи за мои грубые слова. Дружба строга, а ты сам прощел меня в друзья, и потому пеняй на себя”.

Справді, так жорстко і водночас із любов’ю міг осмикнути Шевченка лише близький друг. І Тарас Григорович виправдовувався: “Яка оце тобі сорока-брехуха на хвості принесла, що я тут нічого не роблю, тільки бенкетую? Брехня. Єй же богу, брехня!.. А тобі велике, превелике спасибі за ширшу любов твою, мій голубе сизий єдиний”.

У сім’ї Щепкіна за скромним, але гостинним столом у пошані були чай і кава. Онука Щепкіна, актриса Малоого театру з 1877 до 1903 року Олександра Щепкіна-Черневська згадувала: “Вот я вижу нашу террасу, одним боком выходящую на улицу. Пьют послеобеденный кофе, но тут же стоят и бокалы с шампанским — характерные, старинные бокальчики с узким дном; из них у меня сохранились два — бокалы, к чьему хрусталу прикасалась уста Гоголя, Белинского, Герцена, Шевченко и многих-многих других незабвенных людей...”

Приємно, що в Будинку-музеї М. С. Щепкіна досі зберігають традицію “Щепкінських чаювань”. Я переконався у цьому, коли їх включили до програми “Щепкінських читань”, у яких я брав участь з доповіддю “Шевченко і Щепкін”.

Пообідавши, поет зробив першого дня після домашнього запертя, тобто 18 березня, ще один дуже важливий для нього візит — до Осипа Бодяньського, який не забував його в засланні: **“Вечером был у О. М. Бодянского. Наговорились досыта о славных вообщее и о земляках в особенности, и тем заключил свой первый выход из квартиры”**.

Важливо було встановити, де жив 1858 року професор Московського університету Бодяньський. Виявилось, що на початку Газетного провулку⁸, в будинку Ігнат’єва (не зберігся). В “Книге адресов жителей Москвы” за 1858 рік читаємо: “Бодянский Иосиф Макс., ст. Сов., (Испр. долж.)⁹, Твер. ч., в Газетн. пер., д. Игнат’єва”. Отже, Бодяньський Іосип Максимович, статський радник (займає посаду), Тверська дільниця, в Газетному провулку, будинок Ігнат’єва. В “Книге адресов жителей Москвы” за 1858 рік, коли Шевченко відвідав Бодяньського, ця адреса підтверджується. У той час будинок належав статській радниці Софії Ігнат’євій. Недалеко від будинку Бодяньського була церква Успіння Божої Матері, в якій у квітні 1861 року Бодяньський організував панахиду на сороковини Шевченка.

Упродовж сімнадцяти років, з яких десять випало на Шевченкове заслання, поет зустрічався з Бодяньським усього кілька разів, та й листування не було системним, принаймні відомі лише шість листів Шевченка і два — Бодяньського. З погляду пересічної людини — це дуже мало, але ж ідеться про генія, який обрав Осипа Максимовича у друзі: “друже мій єдиний”; “друже мій добрий”; “мій добрий друже”; “мій друже, Богу милый”...

Далі буде.

¹ Ішлося про Марію Василівну Максимович (Товбич), з якою Михайло Олександрович одружився 1853 року в Україні. Вона була дочкою небагатого поміщика Золотоніського повіту. Разом з Михайлом Максимовичем, якого запросили в Москву редагувати журнал “Русская беседа”, приїхала в місто 1857 року й, почувши про Шевченка, який перебував у Нижньому Новгороді, передала йому привіт через чоловіка. У листі до поета Максимович писав: “Кланяється тобі і моя жінка Маруся”. Шевченко переїнявся до Марії Василівни теплом ще заочно.

² Так назвав Шевченко вірш “Садок вишневий коло хати...” (1847 рік). Переїхавши з чоловіком 1859 року з Москви в Україну, на хутір Михайлово-го, Марія Максимович привезла туди й автограф поета, подальша доля якого невідома.

³ Поетова захопленість Марією Максимович стала відома в московському товаристві. Зокрема, Віра Аксакова писала вже 26 березня: “Говорят, Максимовичка особливо мила между хохлов, и Шевченко от нее в восхищении”.

⁴ Тепер — Дев’яткин провулок у Басманному районі Москви.

⁵ Докладно про цей візит до Мокрицького розповідалося в статті “Заїхали ми в школу живописи” (“Слово Просвіти” 24—30 травня 2007 року).

⁶ Якушкин Євген Іванович (1826—1905) — російський етнограф, правник, молодший син декабриста Івана Якушкина.

⁷ Новиков Микола Іванович (1744—1818) — російський просвітник, письменник і видавець.

⁸ Назва провулку з’явилася у 1780-х і пов’язана з тим, що в ньому була розташована друкарня Московського університету, в якій друкувалася в 1756—1811 роках газета “Московские ведомости”. Вона продавалася тут же, в “газетній лавці”, а оскільки доставки газети додому в той час не було, то передплатники забирали тут свій примірник.

⁹ “Исправлять должность” — займати посаду.

Степан БОЙКО,
учасник хору «Червона Калина»
Івано-Франківської «Просвіти»

«Просвіта» — найдавніше українське громадсько-культурне товариство, яке будило національну свідомість, поширювало світло знань серед народу. У нашому селі Вишняки (за 25 км від Львова) ще до Першої світової війни кілька разів ініціаторам заснування осередку «Просвіти» відмовляли Перемишлянський повіт та місцевий війт. При владі були поляки, які не хотіли, щоб «Просвіта» існувала, бо в українських селах разом з УГКЦ вона була центром усього культурологічного життя українців. У народній чотирикласній школі лише двічі на тиждень вивчали українську (інші дні навчання вели польською). Як розповідав мій дідусь Гнат Процишин, у клуні Івана Лободинського сільські хлопці й дівчата грали п'єсу «Назар Стодоля», доки жандарм з військової команди зачинив її на замок. Був 1903 рік.

1905 року, коли збудували нову церкву, біля неї в березні святкували день народження Тараса Шевченка. На дзвіниці висів Тарасів портрет у вишиваному рушнику. Діти декламували «Тече вода в синє море», «Думи мої, думи мої», «Минають дні, минають ночі».

Я часто їздив з дідусем у поле по снопи, картоплю, і дорогою він мені читав вірші Шевченка, нарікав на Хмеля за Переяславську угоду. Не все ще я тоді розумів. Уже після війни дід подарував мені маленьку книжечку «Тарас Шевченко», яку видала «Просвіта» ще 1933 року у Львові. Там було 50 віршів (уривків з творів), які старший брат Ярослав, я, брат Григорій і сестра Надія вчили по черзі. І в неділю, коли з церкви проходила родина, читали їх уголос.

КНИГИ — КОНЯМ ПІД НОГИ

Феодосій Гуменюк. «Кобзар»

Уже в радянській школі читав «Садок вишневий коло хати», «Мені тринадцятий минало». А за вірш «Розрита могила», який я читав на перерві й це почув капітан-відставник Віктор Філін, мені заборонили декламувати Шевченка.

Та найбільше я постраждав під

час навчання у Львівському будівельному технікумі. Коли я був на першому курсі, помер Сталін. Він помер у березні, тому Шевченківські свята відмінили, всюди була жалоба. Студенти жили у колишньому монастирі; у трапезній хтось повісив невеликий портрет Шев-

ченка і ми (з двома хлопцями з Тернополя) прочитали по кілька віршів Кобзаря. Прибіг комендант гуртожитку, зірвав портрет, а на зборах нас «проробили».

Пам'ятаю дідусеву розповідь, як російські солдати 1914 року били його нагайками за те, що на парадній арці будинку «Просвіти» висіли жовто-сині прапори і портрет Шевченка в рушниках. Молодь розігнали, коням під ноги кидали просвітянські книжки й українські прапори. Дідусь з односельцями їх збирав, за що дістали нагайками. Просвітянська бібліотека розташовувалася в родинному будинку Лободинських. У липні 1944 року з приходом радянських військ «Просвіту» закрили, а книжки вивезли в гай і підпалили. Дещо вдалося заховати на горищі в мішки і присипати половиною.

Повоєнна молодь збиралася в клубі, де ставили п'єси й Шевченка, і Франка, але 1948 року завідувати клубом став контужений моряк, який п'яним кричав під час кіносеансів «Полундра» і вихваляв вождів комунізму, а всі стіни в клубі були обвішані портретами Леніна—Сталіна.

А скільки перетерпів директор Заставненської школи Григорій Гончар, який очолював ініціативну групу зі збору коштів на пам'ятник Шевченкові. Його звинуватили в націоналізмі, зняли з роботи. Ми вчилися в цій школі, і добре пам'ятаємо його розповіді про Україну, її героїв. Він говорив: «Дочекаємось вільної України». Зібрані на пам'ятник кошти передав у сусіднє село Куровичі, де головою сільської ради був українець, який упродовж кількох років добивався дозволу встановити пам'ятник Шевченкові. Люди зібрали понад 40 тис. руб. і досі пам'ятник Шевченкові, споруджений величезними зусиллями, — окраса цього села.

ПРОДОВЖУЄМО СЛАВНІ ТРАДИЦІЇ

Тетяна ЗЕЛЕНКО,
м. Хмельницький

8 грудня 2008 року найповажніший громадський організації України — Товариству «Просвіта» виповнюється 140 років.

Для просвітян Хмельницького цей рік проходить під знаком «Просвіти», адже засноване у XIX столітті, товариство було матір'ю всіх наших організацій.

Хмельницьке об'єднання ВУТ «Просвіта» ім. Тараса Шевченка гідно продовжує велику справу історичної матері. В основу своєї діяльності воно ставить утвердження української національної ідеї, українського національного відродження, розвиток національної культури.

Заплановано низку заходів, приурочених до поважного ювілею «Просвіти».

У травні, за попередньою згодою з режисером Василем Вітром, відбудеться мистецька акція «Гра долі» — показ циклу документальних фільмів про загадкові, таємничі та інтригуючі історії кохання славетних діячів української культури, розповідь про маловідомі факти з життя відомих людей (студія «ВІАТЕЛ»). Хмельничани вже знайомі з цим проектом, презентація якого відбулася саме у нашому місті з ініціативи Хмельницької міської «Просвіти» за участю управління освіти Хмельницького міськвиконкому.

У вересні відкриється виставка робіт сучасного художника-графіка Миколи Стратілата (м. Київ).

Значне місце у творчому добробуті М. Стратілата належить ілюстрації до книг видатних українських письменників: Т. Шевченка, Лесі Українки, М. Рильського, В. Симоненка, Б. Олійника. Особливе місце у ньому також займає шевченківська тема та шевченківські місця в Києві. Зокрема, втрачені пам'ятки Києва, мальовничі куточки України, які так любив зображувати Шевченко.

Цього ювілейного року Хмельницька міська «Просвіта» планує надрукувати низку видань, серед них книжку про Пересопницьке Євангеліє.

Усім, хто цікавиться історією та діяльністю «Просвіти» в Україні, стане у пригоді постійно діюча книжкова виставка в читальні Народного Дому «Просвіта» — світло, знання, добро і воля українського народу. Тут представлено матеріали, що розповідають про діяльність Товариства.

Чільне місце займають роботи молодих просвітян Б. Грищука, М. Засаднюк, К. Нижньої, які досліджували діяльність «Просвіти» в Хмельницькому та нашій області.

ДЖЕРЕЛО ТАЛАНТІВ

Марія БАЙРАЧНА,
голова Костянтинівської
міської «Просвіти»,
Миколаївська область

«Як підняти національну свідомість у пересічних мешканців міста Костянтинівки» — така тема зустрічі членів міської «Просвіти» та членів дебатного клубу учнівського самоврядування міста. Діти запропонували членам «Просвіти» започаткувати роботу літературної вітальні з подальшим випуском невеличких збірок творів. За тиждень до цього пройшов міський фестиваль авторської пісні «Україна єдина, соборна». П'ятеро переможців фестивалю отримали книжки від просвітян. Сьогодні готуємося до участі у шостому Міжнародному конкурсі «Джерело талантів». А 9 березня костянтинівці приймуть у себе гостей зі Львова — Л. Горову. Будемо дуже раді, якщо з нами з'являться друзі у всіх кутках України.

ВШАНОВУЮЧИ ПАМ'ЯТЬ ЖЕРТВ ГОЛОДОМОРУ

**Голові ВУТ «Просвіта»
ім. Тараса Шевченка
Мовчану П. М.**

Шановний Павле Михайловичу!
У виконавчому органі Київради (Київській міській державній адміністрації) розглянуто Ваш лист щодо сприяння у проведенні пошукових робіт з метою виявлення безіменних захоронень, віддання їм шани за християнським звичаєм та означення могил хрестами.
У межах компетенції відповідні структурні підрозділи міської та районних у м. Києві державних адміністрацій готові сприяти Вашій організації у проведенні вказаної роботи, а також залучати представників Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка до діяльності робочих груп щодо виявлення жертв Голодомору та збирання свідчень очевидців Голодомору 1932—1933 років з метою подальшого формування регіональної Книги пам'яті.

Принадгідно інформуємо, що розпорядженням від 08.11.2007 № 1444 у виконавчому органі Київради (Київській міській державній адміністрації) затверджено склад Координаційної ради у м. Києві з підготовки заходів у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору 1932—1933 років в Україні, до складу якої входите і Ви, шановний Павле Михайловичу.

Щиро вдячні за Вашу активну громадянську позицію, бажання здійснити конкретні кроки щодо співпраці з міською владою та небаїдує ставлення до трагічних сторінок історії нашої держави та українського народу.

З повагою **С. РУДИК,**
заступник голови КМДА

НА БИСТРИНІ ЖИТТЯ

Голові Запорізької обласної організації Конгресу Українських Націоналістів Василю ТИМЧИНІ у святковий день Стрітня виповнилося сімдесят п'ять років. Народився Василь Тимчина в селі Смолин Немирівського району на Львівщині у багатодітній сім'ї, виховувався на традиціях української народної школи, якій притаманне бажання розвивати природні здібності дитини. Паростки творчого і бойового бунтарства від батька, Федора Івановича, Січового Стрільця Армії ЗУНР, ад'ютанта голвнокомандувача берегової оборони Чорноморського флоту УНР (1918—1920 рр.).

Початкову освіту Василь здобув у Смолинській неповній середній школі, після закінчення якої 1948 р. вступив на навчання до Львівської зооветеринарної школи. Після демобілізації навчався у Мелітопольській агропромислової академії. Згодом працює на відповідальних посадах: провідним інженером-конструктором СКБ Херсонського комбайнового заводу (1963—1965 рр.), начальником конструкторського бюро, головним механіком цеху Роздольського гірничо-хімічного комбінату, головним конструктором, головним інженером Каховського дослідно-експеримен-

тального заводу, начальником управління, головним технологом тресту «Запоріжводбуд», а з 1992 до 1995 рр. — уповноваженим комітетом соціального захисту військовослужбовців при Кабінеті Міністрів України в Запорізькій області.

З 1989 року активно займається громадсько-політичною діяльністю. Василь Тимчина був одним із організаторів відродження українського козацтва, тривалий час виконував обов'язки кошового писаря «Війська Запорозького Низового» «Запорозька Січ».

На підставі Указу Президента України від 5 січня 1995 року Геть-

ман Українського Козацтва присвоїв йому козацьке звання полковник. Був ініціатором й організатором створення Спілки офіцерів України, зокрема й Запорізької обласної організації.

У травні 1995 року його обрали головою секретаріату Запорізької обласної організації, а з січня 2000 року — головою Проводу Запорізького ОО КУН.

Активну роботу проводить наш побратим як член правління обласного об'єднання ВУТ «Просвіта» імені Тараса Шевченка, заступник голови Товариства «Україна Світ» та заступник голови Запорізької Кошової Управи Братства ОУН-УПА. Автор статті про відродження Запорізького козацтва в нашому краї в Енциклопедії українського козацтва.

З роси і води, шановний Друже!

**Провід Запорізького ОО КУН,
Запорізька Кошова Управа
Братства ОУН-УПА,
Запорізького ОО
ВУТ «Просвіта»
імені Т. Шевченка**

ДЕРМАНЬ ДАВНІЙ І СУЧАСНИЙ

Микола ФЕДОРИШИН,
голова Рівненського ОО
«Просвіти»

За рік Літературний музей Уласа Самчука у Рівному став справжнім національним патріотичним закладом, де збирається творча інтелігенція Рівненщини на різноманітні культурологічні акції. Наприкінці лютого до музею завітали письменники, художники, краєзнавці, історики, студенти ВНЗ. Серед гостей зустрічі були ті, чий батько знали Самчука. Вони

поділилися з присутніми спогадами батьків.

Письменники говорили про сьогодення — про проблеми книговидавництва і книгорозповсюдження. Чинovníки пропонують видавати художню літературу на 50 % за кошти авторів, бо з бюджету виділяють надто мало — на 2008 рік лише 27 тис. грн. Ішлося й про те, що на батьківщині письменника в селі Дермані є пам'ятка культурної спадщини національного значення — монастир-фортеця XV ст., де нині

розмістився жіночий православний монастир УПЦ Московського патріархату. Монахи на дворіщі монастиря будують споруди без дозволу Державної служби охорони культурної спадщини, порушуючи Закони України «Про охорону культурної спадщини» та «Про охорону археологічної спадщини». Органи державної влади чомусь цих порушень не помічають.

Наприкінці заходу всі учасники скуштували освячену проскуру та поклали квіти до пам'ятника.

НА БАТЬКІВСЬКІЙ ЗЕМЛІ

Володимир ГЕТЬМАН,
Державна служба запобігання
Мінприроди України

ПРО ГУМАНІСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЙ

Одна з таких ще не до кінця усвідомлених суспільством цінностей — гуманістична, що властива територіям та об'єктам природно-заповідного фонду України, зокрема національним природним та регіональним ландшафтним паркам, в яких охороняють природні та історико-культурні комплекси. Ці “оази” заповідної природи служать святою справою патріотичного виховання, особливо молоді, яка шануватиме рідну природу та історію.

Заслугує на увагу приклад сусідньої Польщі, де в законі про охорону природи (1991) в частині, що стосується регіональних ландшафтних парків (яких тут понад 120), ідеться: “...землі та інша нерухомість, що розташовані в межах ландшафтного парку, мають рекреаційне значення і служать для виховання молоді в дусі шанування рідної природи, культури та історії”.

Для реалізації такої високодуховної мети в Україні треба створити свою модель національного парку, яка може базуватися на трьох концептуальних субстанціях: **природа** — краса й унікальність природного ландшафту, **історія** — характерність та неповторність історичного середовища, **релігія** — сакральність, святість місцевих пам'яток архітектури, культових закладів (релігійних храмів). Це, без сумніву, слугуватиме самоутвердженню національної ідентичності, розквіту та збагаченню національної ідеї.

У наш час глибокого занепаду духовності й моралі, зокрема молодого покоління, особливо актуальною стала освітньо-виховна проблема, яку розв'язують у галузі світоглядної функції екології й практично реалізують у науково-пізнавальному освоєнні природного й гуманістичного потенціалу заповідних та рекреаційних ландшафтів.

ПРАВО НА СПІЛКУВАННЯ З ПРИРОДОЮ

У цьому контексті особливої уваги заслуговує **теорія гуманістично-ресурсного потенціалу ландшафтів**. Та спершу зазначимо, що для вивчення й виокремлення такого потенціалу потрібні передумови, зокрема психологічні, екологічні, етнологічні тощо.

Психологічні передумови передбачають здатність дослідника сприймати докільця цілісно (холістично), у складних суб'єктов'єктивних взаємозв'язках.

Позитивному чи негативному сприйняттю природи сприяють (чи не сприяють) різні стани людини (настрій, самопочуття тощо). Так, від емоційності людини залежить ціннісне сприйняття природи. Почуття місця в її сприйнятті переплітається з почуттям простору, батьківщини; почуття часу — з почуттями історії; почуття прекрасного — з усвідомленням неповторності звичайного. Звичайне, але глибоко особистісне, стає особливим і набуває цінності поряд з видатним, знаковим.

Екологічні передумови потребують усвідомлення обмеженості та вразливості природних цінностей. Власне, екологічний підхід потрібний для збереження природних та історико-культурних, матеріальних і духовних цінностей, субстратом вияву яких є етнічно-ландшафтний.

Етнологічні передумови виділення гуманістичного ресурсного потенціалу природ-

них ландшафтів полягають у позитивному духовно-моральному, етико-естетичному ефекті, що випливає із взаємодії людини і природи. Наслідком такої взаємопов'язаності природи, етносу та його історії відповідно стають ментальні цінності народу, а також існуюча в країні система державної влади.

Під **гуманістично-ресурсним потенціалом ландшафтів** розуміють їхні природні особливості (звичайні й значні), здатні викликати людські почуття, пізнавальний або науковий інтерес, впливати на формування особистості.

Сутність гуманістично-ресурсного потенціалу ландшафтів багатопланова. Вона виявляється як естетична, меморіальна, інформаційна цінність ландшафтного комплексу (ідеальна сутність потенціалу) або як краєзнавча, етноісторична, наукова цінність ландшафтного комплексу (матеріальна сутність потенціалу).

Вивчення гуманістично-ресурсного потенціалу ландшафтів сприяє гуманізації дійсності (наближення докільця до потреб людини). На гуманістичному тлі ландшафту відбувається таїнство творення духовності людини, її громадянської позиції, екологічно грамотного світогляду, виховання почуття відповідальності перед сучасниками і нащадками за свою малу батьківщину, свій край, за Україну та планету загалом.

Сучасні наукові природоохоронні концепції розглядають людину лише в аспекті економічних (виробничих) відносин, не беручи до уваги нації, етноси, природу, культуру.

Рациональну чи релятивну установку на свідоме формування тенденційно трансформованого світогляду “запрограмованої” на бізнес людини слід виправляти. Один із шляхів подолання кризового стану людської душі — пізнавальне освоєння національних святинь.

Оптимальною формою такої потуги може бути екотуризм з його романтичним (ейфоричним) ставленням до ще відносно збережених (заповідних) природних та історико-культурних територій та об'єктів. Однак, заважаючи наперед, підкреслимо, що права на спілкування з заповідною природою та сакральним історичним середовищем заслуговують люди зі здоровою мораллю й високим інтелектом.

Авторові вбачається, що одне з основних функціональних завдань соціальних інститутів і владних структур — витворення в людей інтелектуально-гуманістичного світобачення, патріотичного ставлення до природної й культурної спадщини, історії великої і малої батьківщини, вродання і злиття життєвої долі кожної людини з долею землі, на якій вона живе. За словами відомого французького вченого, філософа П. Тейяра де Шардена це називається народженням Духу Землі.

Інтелектуально-гуманістичне світобачення екологічне, бо забезпечує контроль суспільства над природним середовищем, втрата якого, за свідченням англійського дослідника історії Арнольда Дж. Тойнбі, могла призводити до зникнення цілих цивілізацій.

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ, ЩО УНІФІКУЄ ОСОБИСТОСТІ, ЦІЛІ НАРОДИ

Традиційно актуальною залишається проблема збереження чистого і здорового докільця “для людини і від людини”. Ми в Україні кажемо

Природно-заповідні території — святиня, місце для усамітнення, очищення від буденного бруду, суєти. Там народжуються високі почуття, величне, вільне світосприйняття, там думка сягає найвищих вершин.

Актуалізація проблеми збереження природної і культурної спадщини України особливо гостро відчутна в контексті гуманістичної цінності ландшафтних об'єктів заповідної природи та розміщених у їхніх межах історико-культурних пам'яток.

Заповідна природа має ще багато непізнаних людиною цінностей. Через неповноту та поверховість сучасних знань їх не можна виявити одразу. Багато в нашому житті — за межами людського досвіду.

про європейський вибір, про європейську інтеграцію, але з сумом споглядаємо розписані стіни й паркани, закидані пляшками й папірцями сквери та газони, загіджені недокурками, лушпинням та облповані тротуари і громадські місця. У чому ж причина? Певно, не лише у ВВП.

Можна вважати, що, крім усього загальноновідомого, екологічна криза має в основі кризу етичну, кризу людських стосунків, взаємовідносин людини і природи, а, можливо, і кризу інтелектуальну (забруднення розуму). В головах людей — “сміття” масової (космополітичної, американської) культури. Де поділася споконвічна народна мудрість, звичаєва культура?

Тут напрошується лапідарна репліка: екологічна руїна спричинена розумовою депресією, розладом мозку (дебілізацією) людей, а в стереотипі поведінки — духовною, моральною розпостою. Усе це ніяк не узгоджується з думками В. І. Вернадського про ноосферу... Чи є вихід?

Український учений-археолог М. О. Чмихов, згідно з “Махабхаратою”, запропонував схему періодизації нашої історії (слов'янського язичництва): Крита-юга (перша, золота доба), Трета-юга (друга, срібна доба), Двапара-юга (третья, мідна доба), Калі-юга (четверта, залізна доба). З неї випливає закономірна послідовність погіршення людського індивідуума. Навіть у назвах періодів за металами видно тенденцію до поступового збіднення людських якостей і життя суспільства. “Із кожною югою, — йдеться в “Махабхараті”, — зменшується тривалість життя, послаблюється мужність, розум, сила, духовна міцність людей”.

Щоправда, загальна тривалість юг — дванадцять тисяч років. Зокрема, Крита-юга триває чотири тисячі років, Трета-юга — три тисячі років, Двапара-юга — дві тисячі років, Калі-юга — тисячу років. На їхнє становлення і згасання припадає, відповідно, по стільки ж століть. Після закінчення Калі-юги знову починається Крита-юга. Отже, за принципом циклічності, треба чекати нового Відродження.

Якщо подивитися на проблему глобалізації з позиції національної ідентичності, то між ними видно причинно-наслідковий зв'язок: ідентичність породжена глобалізацією. Тобто маємо вияв фізичного закону дії і протидії.

Такий “контрнаступ” на глобалізацію, як встановлення ідентичності, насправді другий бік медалі: пошук ідентичності — побічний продукт глобалізації, її природне пород-

ження. Вони — дзеркальне відображення одне одного.

Сучасні природні ландшафти водночас є історичними ландшафтами. У кожному ландшафтному комплексі, на кожному п'ятачку нашої землі зберігається історична пам'ять народу, отой Дух Землі (за П. Тейяром де Шарденом). Там кістки, могили славних дідів-прадідів. Кожний клаптик нашої землі просякнутий кров'ю справжніх лицарів, народних героїв, завдяки яким ми ще зветьмося українцями.

Існуюче нині інтегроване розуміння ландшафту як цілісної природно-культурної системи, що знаходить дедалі більше прибічників серед природознавців і гуманітаріїв, дає змогу говорити про територіальну суцільність природної й культурної спадщини українського народу.

Сучасний ландшафт поряд з природними елементами поєднує історико-культурні, включаючи людину та сліди її життєдіяльності (городища, кургани, ділянки історичного культурного шару тощо). У ландшафті закарбувалася пам'ять про минуле, у ньому живі добро, мораль, інтелект.

Інакше кажучи, теперішні ландшафти (етнічні, національні) можна трактувати як системи асоціативні, інтегральні, водночас історичні, а в основі — природні. Втім, подібне розуміння ландшафту відображено у Європейській ландшафтній конвенції (Флоренція, 20.X. 2000), ратифікованій Верховною Радою України. Ця конвенція визначає ландшафт “як необхідний компонент людського середовища, відображення різноманіття культурної і природної спадщини та основи ідентичності”. І, відповідно до неї, він сприймається таким, яким є насправді.

Якщо природа — основа матеріального (фізичного чи біологічного) життя людини, то культура й історія народу створюють засади його духовного життя. Тому матеріальне і духовне життя людини як живої істоти і соціуму невіддільні.

Прикметно, що там, де ще збереглися найбільш цінні та мальовничі природні місцевості, закопано пуповину історичної мивущини народу, красуються своєю позолотою церковні бані, чути голос наших пращурів, що зринає з високих могил і курганів.

На сторожі таких святих для нас, українців, місць стоїть закон. Згідно зі статтями 6 і 7 Закону України “Про природно-заповідний фонд України”, території та об'єкти, що мають особливу екологічну, наукову, естетичну, господарську, а також історико-культурну цінність, підлягають комплексній охороні і належать до земель природоохоронного та історико-культурного призначення.

Люди творять докільця засобами культури, адаптуючись до нього. Одним з таких шляхів пристосування до постійно змінюваного природного середовища постає науково-пізнавальне освоєння національної природної та культурної спадщини.

Враховуючи вищезазначене про ландшафт як природне та історико-культурне утворення, можна говорити про **ландшафтно-гуманістичні ресурси** як ідеальну складову ландшафтно-рекреаційних.

Ландшафтно-гуманістичні ресурси включають естетичну привабливість (атрактивність), розмаїття (барвистість) пейзажу, унікальність, мальовничість, звукову різноманітність (вранішнє бага-

тоголосся пташиного співу, жаб'яча “симфонія” надвечір'я, шелест листя і шум лісу перед грозою, дзюрчання гірського струмка і клеїт водоспаду тощо), інші ландшафтні властивості та ознаки місцевості (гра кольорів веселки у променях сонця після літнього дощу, тривожний подих вітру, таємниче миготіння і відблиск зоряного неба тощо).

Вивчення цих ресурсів пов'язане з реакційним освоєнням територій, з розвитком ландшафтознавства (сприйняття ландшафтів). Адже через вивчення ландшафту звершується наукове дослідження природного довкілля.

З поняттям ландшафтно-гуманістичних ресурсів перегукується суб'єктивна категорія набутої гуманістичної цінності ландшафту, яка поєднує археологічну, історичну, етнокультурну, меморіальну та інші значущості. Саме поняття цінності місткіше, об'ємніше за об'єктивну категорію ціни, а також включає суб'єктивні поняття значущості, важливості тощо. Вперше категорії ціни і цінності виокремив видатний український учений-економіст М. І. Туган-Барановський. Для певного усвідомлення згадаймо загальновідомий парадокс цінності першого “класичного економіста” А. Сміта: цінність води більша за цінність алмаза, хоч алмаз має більшу ціну, ніж вода.

Загальним еквівалентом та водночас суттєвою компонентою природної та культурної спадщини будь-якого народу можна вважати естетичну категорію краси.

Та спершу, щоб вести розмову про красу загалом і красу заповідних ландшафтів зокрема, домовимось дотримуватися положення критичної філософії Іммануїла Канта про те, що естетичне відчуття прекрасного можливе лише від об'єктів, які не мають для людини практичного значення. Іншими словами, за англійцем Едмундом Берком, — те, чим ми володіємо, не може бути величним.

ГАРМОНІЯ ПРИРОДИ — ГАРМОНІЯ ДУШІ

Що ж таке краса? В естетиці красу розуміють як інтегральне поняття, що розкривається через конкретні категорії: мальовничість, гармонійність, довершеність, досконалість, величність, елегантність, природність тощо.

Одна з найвиразніших естетичних категорій — гармонійність (гармонія), що естетика трактує як найвищий рівень впорядкованого різноманіття, хаосу. До слова, хаос в античних греків був ідеалом краси.

Окремо гармонія як явище, як динамічний стан суспільних і природних процесів передбачає порядок, відхилення від якого викликає дисонанс.

Найбільш “ландшафтною” категорією естетики вважають величність. Величний, грандіозний своєю природною красою ландшафт викликає піднесені емоції. Саме визнання величності природи як її естетичного виразу привело європейців у XIX ст. до звеличення, захоплення гірськими ландшафтами.

Загалом усі етноси виробляли свій, властивий кожному “часовому зрізу” ідеал краси як такої, що змінювався за історичними періодами. Тобто це поняття просторово-часове, національне, індивідуальне. Німецький учений А. Геттнер у праці “Географія, її історія, сутність і методи” пише: “Ідеалом краси ландшафту були в минулі часи затишні місця, як, наприклад, у Франції, ще в часи Людовика XIV — ландшафт на Луарі, який зараз здається нам нудним. Альпи були протягом століть предметом жаху і тільки в кінці XVIII століття стали предметом захоплення. Іще пізніше було завойовано визнання краси степу і моря; загалом можна сказати, що з підвищенням культури, особливо міської, красу культурного ландшафту цінують менше, а краса дикої природи, що раніше не визнавали, дедалі більше завойовує наші симпатії” (1937, с. 192).

Російський географ В. П. Семенов-Тянь-Шанський пішов далі А. Геттнера і навіть описав “естетичну цінність пейзажів” різних регіонів північної частини Європи.

Ідеал краси природи конкретизується та оформлюється у понятті ідеального ландшафту як абсолютно естетичної цінності довкілля (як еталону ландшафту), виступаючи мірою відповідності реальних пейзажних ознак суб'єктивним уявленням спостерігача.

Британський географ ХХ ст. Воган Корніш у своїх унікальних працях “Пейзаж і зорові відчуття” (1936), “Красоти пейзажу: географічні дослідження” (1943), вивчаючи естетичні якості ландшафтів Великої Британії та свої враження, ставить наскрізне питання: чому одні місця красивіші за інші?

Професор Джей Еплтон з північної Англії у книзі “Переживання ландшафту” (1975) доводить, що природний ландшафт потрібний не лише споглядати, а відчувати. А це не

кожному дано, це від Бога — бути причетним до високої краси. З цього приводу видатний англійський філософ і культуролог XIX ст. Джон Рескін вважав, що тільки чутливі люди можуть бачити красу пейзажу. Тобто у яких почуття краси вроджене. Хоч є й другий бік медалі — до високого і прекрасного, до великого мистецтва, за словами Оскара Уайльда, не можна допускати кого завгодно.

Так само і з історією. За твердженням Арнольда Д. Тойнбі (1995), історію треба не просто читати, розуміти (цього замало!), а переживати — психологічно, всіма фібрами душі.

Також великі цінителі краси природи — всесвітньо відомі: Девід Овенталь, Х'ю Принс, Родерік Неш, Альдо Леопольд, Генрі Давид Торі, Джон Муір (більшу частину життя подорожував самотою горами на заході Америки), а також Д. Лінтон, Р. Емерсон, Р. і С. Каплани та ін. Саме Г. Торі належить знаменита фраза “Дика природа врятує світ”.

Окремого розгляду заслуговує книга Р. Неша “Дика природа та американський розум” (1967). Зазначимо, що для американців сувора дика природа, її незаймана краса, величність — предмет національної гордості. Завдяки величності символами краси американського ландшафту стали Ніагара, Великий каньйон Колорадо, Йосемітська долина (Незрівнянна долина) у Каліфорнії. Чого тільки варта “Країна чудес” або Йеллоустон у самому серці Скелястих гір біля витоків Міссурі! Корінні індіанці іменовували тутешні місця “Країною криги, вогню, води і диму, що обертається”. Вони відмовляли мандрівникам бути провідниками, розповідаючи, ніби у Скелястих горах є скам'янілий ліс і там живуть злі духи...

Вважають що пейзажні властивості ландшафтів відображаються при їхньому спогляданні у візуальних образах людини, в яких акумулюється не лише інформація, що допомагає їй орієнтуватися у довкіллі, а й важливі для неї цінності, формуючи відповідне світосприйняття.

Отже, красивий пейзаж містить високий виховний потенціал. Його естетика виховує, вражає. Людина, вбираючи в себе враження від споглядання прекрасного, збагачується духовно. У такому “діалозі” здійснюється й інформаційний контакт людини з природою.

Серед негативних наслідків “сучасної” антропогенізації природи — зменшення інформації про цінність ландшафтів, що негативно позначається на життєвій активності й соціальній позиції людини. Можливо, зіпсоване, “глухоніме” навколишнє середовище вносить корективи і в національний менталітет.

Можна припускати, що незаймана краса земної природи впливає та впливатиме в майбутньому на релігію, філософію, мистецтво, науку і, певно, визначатиме матеріальний і духовний розвиток людства, що стане ще одним підтвердженням афоризму Ф. Д. Достоєвського про те, що краса врятує світ.

Загалом краса, мистецтво — фактори формування культурного ландшафту, наукове трактування якого ще 1920 року запропонував О. Шлютер, або культурного пейзажу, в якому візуально “прочитуються” антропогенні, штучно створені складові. Сучасна гуманістична концепція культурного ландшафту як ціннісної категорії передбачає визнання за ним цілісної природно-культурної системи, без якої людина не може відчувати себе гармонійною особистістю, здоровою не тільки фізично, а й духовно.

Чомусь усі кинулись, бо, пробачте, модно (хоч коли за шось береться більшість, то це свідчить не про високу мудрість, а про посередність) вивчати англійську мову, начебто підсвідомо згодившись балакати первернутими щелепами. Водночас стидуються милозвучної української (бо не передано її з маминим молоком). А чого тільки нам не відомо з того, що знали наші пращури? Чому не вивчати у школах (чи навіть у дитячих садках) якомога глибше ті рослини, пташок, назви яким давали не латинською мовою, а з прадавніх часів наші предки. Щоб діти знали їх змалечку, щоб не зникли вони з лиця землі. Хоч якась буде спорідненість з прадавніми вітками, першоджерелами. Описіть нехай буде англійська, російська, комп'ютерна...

Сила відчуття власної батьківщини, високоемоційне ставлення до рідного краю, рідної хати, до всього, що називається своїм, посідає чільне місце в системі загальнолюдських цінностей. Якщо доля землі стає долею людини, тобто відбувається ідентифікація етносу з природним середовищем, звершується розквіт краю, інакше відбувається втрата контролю над природним середовищем і зникнення нації, про що свідчать численні приклади з багатоміліардної історії цілих народів і навіть цивілізацій.

ЛІКУВАЛЬНІ ОЗЕРА КРИМУ: ПОЛІГОНИ ЧИ КАНАЛІЗАЦІЯ?

Загрозна ситуація склалася навколо найбільшого в Криму солоного озера Сасик-Сиваш, розділеного штучною аварійною дамбою, весняні й осінні розмиви якої загрожують екологічною й техногенною катастрофою. Більшість кримських солоних озер занедбано. А це ж справжній природний скарб з родовищами лікувальних грязей і ропи.

Ще півстоліття тому вчені-природознавці налічували на півострові майже 300 озер, 45 з них були солоні. Сьогодні їх усього 26.

Віктор ХОМЕНКО,
Крим

ХІМІЗУЄМО МОРЕ?

Північнокримський промисловий комплекс за останні сорок років знищив систему озер Перекопської групи. У початковому природному стані рівень цих озер був нижчим рівня моря на два метри. Тепер їх наповнено вже не ропою, а відходами хімічного виробництва. У зоні потенційного підтоплення стічними отруйними водами опинилися села Карпова балка, Пролетарка і П'ятирічка. Нині ці три озера вже викреслили з переліку водних об'єктів України. Новий їхній статус — хіміздістийники.

1970 року в Армянській Красноперекопську з'явилися гіганти хімічної промисловості. Тепер береги озер засмучують пустою. А фахівці міркують, куди подіти промислові стічні води. Одні вийшли з проєктом скерувати їх із Красного в Кияцьке озеро, потім руслом Ішунської балки у ще чисту Каркінітську затоку, до рибних нерестилищ і природного заповідника “Лебедина острови”. Інші розглядають можливість відводу хімічних стоків у ще не забруднені Карлеутське й Агульське озера, на узбережжі яких гніздяться птахи. За підрахунками самих науковців, об'єм промислових стоків, які надходять у море, щороку складатиме від 2,5 до трьох мільйонів кубометрів. Тим часом Кримський содовий продовжує нарощувати обсяг продукції, і кількість відходів перевищує проєктні об'єми.

КОЛИСЬ БУВ ЦІЛЮЩИЙ ЧОКРАК...

В озерах Чокраку, Узунларі, Кояшу й Табечики міститься понад 70 % кондиційних лікувальних грязей Криму. Сьогодні не викликає стурбованості лише стан озера Кояш, яке належить до Олукського заповідника. Озеро Узунларі колись визнавали найбільшим родовищем сульфідних лікувальних грязей. Дослідження підтвердили: велетенське плесо опрісняється так стрімко, що вже через кілька років почнеться процес опріснення водойми. Його чекає доля іншого вже колишнього солонного озера Кизил-Яр, яке перетворилося на прісноводне. Узунлару “пощастило” опинитися на території військового полігону Чорноморського флоту, орендованого Росією до 2017 року, де тривають бойові навчання. Плесо стало мішенню для стрільб і бомбометань з літаків. Грязі нашпиговані осколками снарядів й уламками гірських порід, відкриті численними глибокими вирвами.

Сумна доля цілющого озера Чокрак, на березі якого з 1859 до 1936 р. був грязелікувальний курорт. У післявоєнні роки видобуток грязей для санаторіїв Феодосії, Судака й Севастополя вела тут Феодосійська ГГРЕС, яка... збанкрутіла, “сидячи на золоті”. Прилеглу до берега безгоспну територію з джерелами сірководневих лікувальних вод місцеві жителі й “дикі” туристи перетворили на звалище.

Зоною накопичення відходів і побутового сміття стало безстічне солоне озеро Джарилгач в Західному Криму, яке містить запаси лікувальних грязей. Тонкий шар цінного чорного мулу змішано з нижчими сірими муловими шарами, які цінності не мають. Озеро Аджиголь, де колись добували грязі для феодосійського курорту, сьогодні втратило лікувальне значення. Його “вбили” стоки побутової каналізації. Не витримали техногенного тиску озеро Акташ і Чурубаш. Акташ замкнули й затисли земляним валом “страгеги мирного атома” Кримської АЕС. Чурубаш засипали шламами збанкрутілого Камиш-Бурунського гірничо-збагачувального

комбінату. Тож Керченський півострів залишили без жодного “здорового” солонного озера.

САКСЬКИМ ГРЯЗЯМ ЗАГРОЖУЄ КАНАЛІЗАЦІЯ

Єдине природне родовище на півострові, де видобувають лікувальні грязі, — Сакське озеро. Але і воно перебуває на межі виживання. У часи “хімізації всієї країни” обабіч спорудили гіганти хімічної промисловості, авіагарнізон, а морський пересип, за документами, охоронну зону, забудували блоками приміщень санаторно-курортного комплексу. Уздовж озера, за кілька метрів від урзу ропи, протягли напірний каналізаційний колектор. Нині він загрожує знищити “озеро здоров'я” — змішати води й грязі цілющого плеса з нечистотами.

Невже діждемося долі не менш знаменитого цілющого Мойнакського озера, останню лікувальну грязь якого вкопали лопатами ще 1934 року? Сьогодні ванни санаторію “Мойнаки” заповнюють грязями, привезеними з Сак, бо століття вибирали ропу в надмірних обсягах, тож озеро опрісняється.

ПЕРЕЛІК ЦІЛЮЩИХ ОЗЕР СТАВ МАРТИРОЛОГОМ

Перетворено на прісноводні водойми й озера Богайли і Кизил-Яр. Перше ще в кінці минулого століття зробили відстійником навколишні господарства й птахофабрики. Друге опріснила фільтрація дніпровської води крізь карстові породи з Міжгірного водосховища.

Фахівці стверджують: більшість озер можна використовувати для отримання сировини хімічної промисловості, біологічно цінних харчових і кормових добавок, компонентів фармакологічних препаратів. А вже опріснені басейни Сакського озера, Сасик-Сивашу, Денузлаву, Панського озера, Кизил-Яру, Табечика, Богайли придатні лише для розведення риби.

Крим продовжує втрачати свої унікальні соляні водні басейни, а з ними й потужну сировинну базу для різних галузей економіки. Фахівці вважають: врятувати озера ще можна. Сьогодні загальні запаси ропи й лікувальних грязей Криму складають понад 28 млн куб. м, а сумарні запаси родовищ мінеральних вод мають витік близько 30 тис. кубометрів щодоби. Це могло б забезпечити функціонування курортно-рекреаційного комплексу півострова на перспективу.

Слід скласти матеріали з відведення земель, винести кордони водоохоронних і санітарних зон, кордони земель водного фонду.

Наші побіжні нотатки дозволили лише пунктирно окреслити масштаби екологічної біди. Тим часом, матеріали заслуженого працівника курортів і туризму автономії Олега Гулова, зібрані в товстезній теці “Екоцид кримських соляних озер”, припадають пилом в Постійній комісії Верховної Ради Криму з аграрних і земельних питань, екології та раціонального природокористування.

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ СЕЛЯНСЬКОГО ЖИТТЯ

Святослав МІЗЕРНЮК
Фото автора

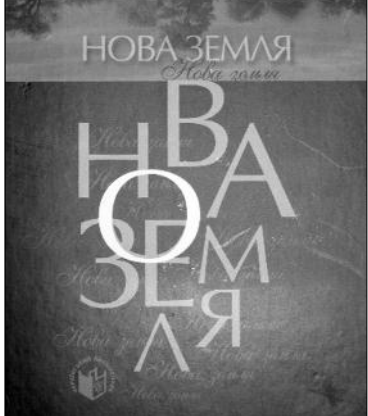
“Нова земля” — поема-епопея класика слов'янської літератури Якуба Коласа (Костянтина Михайловича Міцкевича, 1882—1956 рр.) Її справедливо називають рапсодією білоруської землі. Бо так, як у рапсодію віртуозно влітають народні мелодії, наспіви і переспіви, зіткано й поему “Нова земля” — з народного епосу, фольклору, з оспіваної поетом рідної природи, селянської праці. Поема — енциклопедія життя співвітчизників поета, а також їхня велика пісня-мрія про Волю. Слов'янською невилничею-наймищою зустріла ХХ сторіччя Білорусь, яку царизм щільно запакував у казенну шинелю і заборонив їм’я, рідну мову...

Страждаючи над долею поневоленого краю, славетний Адам Міцкевич у розпачі звертався до Бога: “Odezwij się...” (“Імпровізація” в III частині “Трьохів”). І небеса відгукнулися! Дзенького листопадового вечора 1882 року “приніманські витолочені опілля” спородили ще одного Міцкевича — Костюса. Всевишній подарував Білорусі генія, який заговорив зі Всесвітом материнською, рідною мовою! Великий пісняр Костюс Міцкевич зостав у білоруській літературі під земним псевдонімом Якуб Колас, розпочавши поему “Нова земля” ще 1911 року — в царському острожі. Але через трагедії 1920-х і в подальші роки, коли особиста трагедія стала загальнонаціональною, 40-річний поет-пісняр закінчив своє мистецьке полотно на ХХХ пісні.

Комуністи готували смертні вироки, сибіри для тисяч білорусів. Шукаючи зброю, ставили обличчям до стіни й поета, “ніби перед розстрілом”. Навіть найближчих родичів Якуба Коласа заарештували в його присутності вночі з 5 на 6 лютого 1938 року і репресували. “1/6 частка планети Земля крутилася навколо власної осі маркса-леніна-сталіна, прокладаючи жакливі комуністичний курс у Галактиці землян...” І на цьому Кривавому Шляху, замість казок і легенд, білоруської земельки (цього “зернятки в горісі”), тисяч озер і річок залишилися нащадкам лише полинні згрікли пожарища, пограбована білоруська хатина, вистуджена рекрутчиною і проклятим Сибіром, ріки крові й мільйони безневинних офір. Устами Якуба Коласа, наче всьому світові, розповідала про себе сама Білорусь, талановита і приринужена, багата духовно і невизнана як нація:

“Гай талантів ізвелось! // Скільки їх і де лежить, // Іх, не визнаних на волі, // Не оплаканих ніким, // Лиш відспіваних у полі // Вітру повистом пустим!” (Якуб Колас. “Симон-музика”).

Визначний поет Білої Русі, Якуб Колас у “Новій землі” геніально створив гімн-хвалослів білоруському краю, гімн селянській праці,

образ рідної землі, де живе неперебуття мрія ратая про СВОЮ ЗЕМЛЮ.

Перший повний переклад твору Якуба Коласа українською здійснив українсько-білоруський письменник-перекладач Валерій Стрілко, член Національної спілки письменників України і Союзу білоруських письменників, лауреат Міжнародної літературної премії ім. І. Франка і літературної премії ім. К. Крапиви. Родом В. Стрілко зі стародавнього села Любеча на Чернігівщині, на межі з Білоруссю, яке згадується за 1000 років до появи на світ Коласа й Купали.

Перекладач Валерій Стрілко, як засвідчує поет Анатоль Вертинський, заслужений діяч культури, лауреат Державної премії Республіки Білорусь, — людина незвичайної творчої долі: будував кораблі в Херсоні, служив на Чорноморському флоті, закінчив Новосибірський електротехнічний інститут, працював в інститутах ядерної фізики, гідродинаміки в Сибіру, у проектно-технологічних інститутах білоруської столиці. І хоч пізно, але стрімко, енергійно увійшов в літературу, має неабияке філологічне чуття — працює на ниві художнього поетичного перекладу.

Видання “Нової землі” українською приурочене до 100-ліття поетичного дебюту Якуба Коласа та 125-річчя з дня народження. З цієї нагоди до Києва прибула делегація з Білорусі: Анатоль Вертинський, Лідія Дорошко, Сяргей Законніков, Вера Міцкевич, Валерій Стрілко. У Будинку письменників України відбувся вечір “Мой родны кут, як ты мне міль” (“Мій кут рідний, серце міль”), на якому обговорювали український переклад Валерія Стрілка книги “Нова земля” Якуба Коласа — найкращого твору білоруської епічної поезії ХХ століття.

Онука Якуба Коласа Вера Міцкевич подякувала письменникові Валерію Стрілку за талановитий переклад поеми українською, щире захоплення ним висловлювали і гості з Білорусі.

Пісню пісень білоруського народу — поему Якуба Коласа “Нова земля” Валерій Стрілко переклав, плекаючи мрію, щоб Білорусь стала по-справжньому новою землею і вільною серед народів.

ВІРНІСТЬ БОГОВІ Й УКРАЇНІ

Нещодавно до 100-річного ювілею від дня народження Євгена-Юлія Пеленського в Музеї книги і друкарства України відкрито виставку. Представлені на ній книги, документи, світлини, інші матеріали яскраво висвітлюють подвижницьке життя і діяльність вірного сина рідної землі.

Микола ГЛАМАЗДА

Далеко не повний список друкованих робіт Євгена Пеленського складає понад 400 назв. Передусім слід відзначити його бібліографічну працю “Україніса в західно-європейських мовах” (англійською, німецькою, французькою та італійською), що вийшла як 158 том Записок Наукового товариства імені Т. Шевченка. У ній 12 розділів: загальна характеристика географії, демографія, антропологія, історія, мова, етнографія, культура, право, соціологія, народне здоров'я, освіта, господарство, еміграція. Вони охопили понад 2600 публікацій вітчизняних і зарубіжних авторів.

Цінні за використаними матеріалами першоджерел, змістом, аргументацією наукові праці Є. Пеленського “Культура й культ української книги”, “Українська книга”, “Початки друкарства”, в яких він обґрунтовує думку, що українська друкована книга з'явилася в 90-ті роки XV ст., а не 1574 року, коли “москвитин” Іван Федоров у Львові видрукував “Апостол”. Той, як відомо, “повскресил” тільки підпале тоді в Україні друкарство. Правда, відтоді воно набуло безперервного розвитку.

Зародження української літератури Є. Пеленський знаходить у VI ст. не лише у фольклорі, витоки якого ще глибші.

Різноманітність проблематики, тематичне багатство його досліджень і публікацій вражають. Це й історія української та зарубіжних

літератур, розвиток загального процесу і своєрідність окремих напрямів, а також характерні відмінності в жанрах, індивідуальних стилях тощо. А ще своєчасні відгук на вихід у світ прикметного твору того чи іншого письменника в Україні та за кордоном.

У полі його зору — питання культури, літератури, мистецтва далекого минулого і сучасності. Переконали свідчення цього — “Бібліографія української книги”, “Бібліографія Шевченківської бібліографії”, “До питання про бібліографію стародруків”, “Бібліографія української мовознавчої бібліографії”, “Українська краєзнавча бібліографія Галичини й Волині”, “Західноєвропейське українознавство”, “Матеріали до бібліографії визвольної боротьби України”, “Обмосковлюють українську мову”, “Антологія сучасної української поезії”, “Українська загальна енциклопедія. Книга знання”, “З історії українського юмору (Від І. Котляревського до О. Маковая)”, “Науково-дослідча робота Національного музею у Львові” (там автор певний час працював), “Конфронтація літератури з життям”, “Літературний Київ сьогодні” (1936) тощо.

Незмінною була його зацікавленість феноменом Т. Шевченка: “Шевченко-класик”, “Як писав Шевченко поезії?”, “Чар Шевченка”, “Шевченко й Західна Україна”, “Сад Т. Шевченка в азійському степу”, “Шевченко і Вовчок”, “Шевченко й одруження”, “Останнє поетичне слово Шевченка” — майже

30 публікацій про великого поета. У Кракові 1940 р. Є. Пеленський здійснив мініатюрне видання першодруку “Кобзаря” 1840 р. зі своєю передмовою. Так він відзначив 100-ліття цієї безсмертної книжки.

Невтомному Є. Пеленському вдалося видати цілу бібліотеку творів української літературної класики XIX—першої половини XX ст. Здається, ніхто з видатних майстрів слова не залишився поза його увагою, і все це у 30—40-ві роки — дуже складний період для української еміграції. Та дослідник докладав усіх зусиль, аби ознайомити співвітчизників з тим, що було на той час найкращого в Україні та за її межами. Мешкаючи у Львові (до вересня 1939 р.), він активно співпрацював з Науковим товариством ім. Т. Шевченка (НТШ), з редакціями українських видавництв, часописів, газет. Ініціював створення нових видавництв, спонукав своїх однодумців до наукової, просвітницької роботи. Завдяки йому стали популярними видання “Дажбога”, “Вогнів”, “Просвіти”, “Українського видавництва” у Львові, а згодом у Кракові, “Нового часу”, “Бистриці”, “Вільної думки”.

Ніна ГНАТЮК

У драматичній поемі “Дівчина з легенди” про Марусю Чурай відомо українська поетеса Любов Забашта вустами своєї героїні зверталася до нас: “А якщо дійде пісня хоч одна / До вас, нащадки, в радості, в привіті, / як серця незрадливого луна, / то значить, я жила не марно в світі”.

Тепло, зворушливо говорили про українську поетесу, вірну берегиню таланту русоволосого Прометея — Андрія Малишка — на літературно-мистецькому вечорі з нагоди 90-річчя від її дня народження. До центрального архіву-музею літератури і мистецтва України прийшли поети, літературознавці, артисти, земляки Любові Забашти з Прилуччини, щоб вшанувати пам'ять про дорогу людину, авторку багатьох десятків поетичних книг, драматичних поем, пісень. Було презентовано збірку пісень на слова поетеси “Дзвонкова криниця”, впорядковану сином Ігорем Забаштою.

У передмові до цього видання, написаній Дмитром Луценком ще 1968 року, є такі рядки: “Справжня поезія насичена земною красою, веселковими кольорами неруковтвірної природи, шумом дібров і ароматом запашних квітів, тихим воркуванням закоханих і весняним щebetом солов'їв, переплеском оксамитових хвиль великих і малих річок і грозивим громом великого бою, людськими радощами і болями. Вона проситься в пісню, бо є рідною сестрою музики.

Лягає на музику і краще слово Любові Забашти. Мелодійне і соковите, запашне і прозоре, скроплене сонцем і розумом, воно вливається в людські серця проникливо, як жайворонкове щebetання, пісню, бо взятє з глибин народу, з невичерпної скарбниці нашої багаті на відтинки і нюанси рідної мови”.

СЕРЦЯ НЕЗРАДЛИВОГО ЛУНА

Заслужений діяч мистецтв України Софія Майданська, лауреат Національної премії України імені Т. Шевченка Микола Шудря, поетеса з Прилук, перший лауреат премії ім. Л. Забашти Ніна Ткаченко, голова Прилуцької міської ради

артистки України Лариси Недін. Прекрасно виконала пісні на слова дорогої серцю людини артистка оперети Олеса Ябашти.

“Моя дзвонкова криниця, дивися ж, не обмілієй”, — лунав у високості неба, понад святе золото

Софії сильний, чаруючий голос внучки поетеси. І думалося про те, що маємо не забувати усіх тих, для кого Україна була не просто місцем проживання, а криницею любові й життя, головною точкою болю, дорогою материзною. І коли Любов Забашта писала про Марусю Чурай і Роксолану, Олесу Довбуша та Івана Сірка, Лесю Українку та Івана Франка, Олександра Довженка і Максима Рильського, Андрія Малишка і Платона Майборду, Василя Стуса і ще багатьох інших справді великих українців, то цим вона розкрилено і гордо утверджувала безсмертя України, устами неможливо співала славень любові й красі, вносила і свою частку у виборювання незалежної національної держави.

“Буду Берегинєю рідного народу” — писала Любов Забашта. Тож низький уклін їй за це і моя довівна вдячність, адже саме вона 1967 року написала мені рекомендацію до вступу в лави Спілки письменників України, тепло відгукнулася про мої збірки, писала зворушливі листи, разом з Андрієм Самійловичем запрошувала на хліб-сіль додому. І останні вірші мережила її рука на моїй Вінниччині, де й завершилася земна дорога поетеси. Тож хай ясным благодатним дощем спадає у людські серця її добірне слово. І не міліє дзвонкова криниця пам'яті.

Валерій Стрілко, Анатоль Вертинський

«З БОЖОГО САДУ»

Погонич на слоні.

Книжкова графіка 1604 р. Німеччина

ЩО МОЖЕ ЕЛЕФАНТ

Андрій ТОПАЧЕВСЬКИЙ

Продовження.

Початок у ч. 3, 5, 8 за 2008 р.

На кожнім слоні була для захисту укріплена дерев’яна башта, прив’язана до нього поясами, а в кожній башті чотири вояки, що з неї билися, і його погонич — індієць І Макавеїв, 6 : 37.

Коли Адамові нащадки ще не встигли нагрішити стільки, щоб їх поглинув Усесвітній потоп, ці велетенські тварини були володарями суходолу. Спорохнявілі за мільйони років кістки мастодонтів, можливих предків сучасних слонів, знаходять по кручах над лиманами та у степових байраках нашого Півдня. А близькі родичі слонів, волохаті мамути, були перебиті кам’яними сокирами та списами первісних мисливців. Учені-зоологи вважають, що це сталося якось 10 тисяч років тому. Та, може, все ж таки винен Всесвітній потоп? Принаймні слово “допотопний” викарбувано на пам’ятнику, що ним 1841 року професор Харківського університету Іван Калениченко увічнив місце знахідки мамутового скелета в селі Кулішів-

ка на Сумщині. Ця показна чавунна споруда вражає довершеністю класичних обрисів і свідчить про те, що Україну зовсім не жартома можна вважати батьківщиною якщо не слонів, то вже напевно мамутів.

Слон важчий від вантажного автомобіля, а що вищий — то вже напевно. Він може нести на спині п’ятьох людей. А якщо якийсь не тримається, то слон підхопить його гнучким хоботом. Вільно долає густі хащі, поваливши своїми бивнями дерева. Добре плаває і ходить по дну, немовби водолаз, дихаючи крізь хобот... Ці таланти віддавна цінують в Азії, де слони й досі виконують різні важкі роботи.

Довгий хобот, яким слон розрізняє запахи і пробує їжу, служить йому ще й рукою. Хапає ним гілки, листя й плоди з дерев. Єдиним пальцем цього “рукогубоноса” слон обережно бере з долоні хліб, і маленькі, хитруваті примружені очі велетня якось полюдськи світаються вдячністю.

У слона миролюбна вдача, але не дай Боже його розлютити! Тоді страшними стають не тільки його важезні, мов колони, ноги, сильний хобот і гострі бивні, а й навіть голос, яким слони виражають тонкощі своїх різноманітних почуттів. Це і загрозливе сурмління, і задоволено-ліричне белькотіння. Багата й палітра жестів — плескання вухами, помахування хоботом або биття ним об землю. А спантелений індійський слон тримає кінець хобота у роті, наче дитина — пальця. Така подібність до себе викликала подив та повагу спостережливих і побожних індіців. Те, що слоненя, як і дитина, понад півроку вживає тільки материнське молоко, підсилювало ці почуття, і вони надали слонам почесне місце у своїх міфах, легендах, літературних творах. Наприклад, сина Шиви, бога мудрості Ганешу народні художники зображують у вигляді слоненятка.

На волі ці “соціальні” тварини живуть гуртом, а приречені на самотність вигнанці — явище нетипове, як і в людському суспільстві. Інакше слони, мабуть, давно б повимирали.

А ось наприкінці XIX сторіччя їм і справді загрожувало зникнення. Ці мирні велетні по-

любляють соковиті трави, й африканські селяни переслідували їх за шкоду, завдану посівам. А надто — європейські мисливці заради коштовної слонової кістки або задля вгамування звичайного “спортивного” запалу. Навіть в Індії, Цейлоні та інших країнах, попри високу повагу до слонів, їх ловили, жорстоко вражаючи, у пастки — глибокі ями. Дуже багато тварин помирало від ран, заподіяних розривними кулями, що стали новітнім засобом убивства. Ці “змагання” були габельно нерівними, бо слони не переслідують нападника, обмежуючись спробою затоптати його на місці замаху... На щастя, цей слонцид було заборонено міжнародними угодами, і сьогодні на обох континентах його чинять лише злісні бракон’єри.

Попри те, що коїли з ними вигнанці Божого саду, два види слонів дожили й донині. Сучасні місця поширення цих велетнів збігаються з їхніми назвами: африканський та азійський, чи то індійський. Та давньогрецькі природознавці їх не розрізняли. Першим античним письменником, хто дізнався про слонів не з чуток, був Аристотель, якому 325 р. до Р. Х. пощастило бачити індійських слонів, здобутих у походах Александра Македонського. Єгиптянам же були добре відомі африканські, оскільки фараони одержували данину дорогоцінною слоновою кісткою, яку греки називали елэфантами. Під порогоми Нілу були острів і місто Елефантида, куди й надходив з африканської глибинки екзотичний товар... В Україні ж, де повага до “греки та латини” була особливою, аж до позаминулого сторіччя слонів називали елэфантами, а левів — левонтами.

Найбільшу тварину з усіх, що ходять, бігають чи повзають по землі, не тільки знищували, а ще й саму примушували вбивати... Підкоривши значну частину Близького Сходу, цар Селевк IV Антіох Єпіфан вирішив зміцнити свою владу. Він, як свідчить І Книга Макавеїв (1 : 41 — 42), написав до всього царства, щоб усі стали одним народом та щоб кожен покинув свої звичаї. Як доводить

історія, подібну зухвалість Господь карає за всіх часів, і цар наштовхнувся на відчайдушний опір хоч і поневолених, та духовно не зламаних народів. Негідну справу Єпіфана успадкував його син, Антіох Евпатор, прийшовши з війною у Святу Землю. У його війську було 32 вишколені до війни слони. Кожного ефанта під час битви супроводжувала тисяча вояків у броні сітчастій, та 500 крашних вершників на конях. Ці іздиці випереджали кожен рух тварини: куди б вона не йшла, вони йшли разом з нею (І Макавеїв, 6 : 36). І — лише один індієць, якого й слухався мугутний звір-невільник. Виходить, що погонич слона керував цілим полком вояків! Проте вся ця міць не допомогла, і цар змушений був укласти мир. Та запізно: поки він тішив свою імперську пиху, більшу частину Селевкії вже захопили перси з мідянами...

Африканський слон більший від свого індійського родича. Пара його бивнів завдовжки понад людський зріст може важити центнер. Величезні вуха вкривають потилицю і навіть лежать на плечах. Навіть голос його потужніший і викликає жах, коли тварина розгнівана. Вважають, ніби успішно навчати можна лише індійських слонів, та карфагенці дресировали й африканських. Ще за сторіччя до подій, змальованих у Святому Письмі, великий воїн Ганнібал провів їх вузькими стежками крізь Альпи на пострах римлянам. Останні поступово оговталися і після перемоги над Карфагеном зуміли примусити слонів битися з іншими звірами у цирках та потішати публіку іншими способами.

При своїй силі й кмітливості слон — на диво мирна істота: часто поступаючись дорогою слабшому, він ніколи не нападає першим, хіба що для захисту молоді. Цей незлостивий, сумирний, терплячий і навіть слухняний звір не тільки в Едемському саду може жити поруч з людиною, що й відбувається в Індії та країнах Південно-Східної Азії, де його давно приручили, слухно вважаючи вищим створінням, не схожим на звичайну худобу. Особливо поважають його за розумові здібності.

Мабуть, сім іграшкових слоників у кімнаті — не простий забобон, а традиційна, щаслива прикмета сили, здоров’я, розуму й шляхетності.

Монумент Кулішівському мамутові

Микола ДМИТРЕНКО

ВИШИВАНКА — символ здоров’я, краси, щасливої долі, родової пам’яті, національної гордості, порядності, чесності, любові, святковості; оберіг.

Вишита національна жіноча та чоловіча сорочка... Символіка вишивки залежала від того, кому призначалося вбрання: парубкові-нареченому, чоловікові, хлопчикові; дівчині, заміжній жінці. Традиційні вишиванки виготовляли з лляного чи конопляного полотна домашньої роботи. Було чимало типів традиційних сорочок за формою, використанням матеріалів, а також за семантикою кольорів: подільський, галицький, поліський, волинський, наддніпрянський, полтавський, гуцульський, буковинський, лемківський тощо. За традиційною вишивкою безпомилково можна визначити регіон: блакитні кольори Волині, зелені — Буковини, білим по білому — Полтавщина... Символіка вишиванок збігається з символікою орнаментів предметів матеріальної трипільської культури. Знайдені на Черкащині срібні бляшки з фігурками чоловіків (датують їх VI тисячоліттям) ідентифікують з узорами вишиванок XVIII—XX ст. Символіка вишивки складалася з двох частин-оберігів: історичної (родової) та прогностичної доленосної (загадування майбутнього, продовження роду).

У вишиванці використовували традиційні символічні орнаменти: геометричні (вважають найдавнішими), рослинні, зооморфні

Фото Олеся Дмитренка

(тваринні), орнітоморфні (птахи). Іноді типи орнаментальних форм поєднувалися: орнаментально-рослинний з переважанням першого чи останнього. Символіку форм конкретизувала символіка барв. Наприклад, подільська кольорова мережка, виконана хрестиком і низзю з декоративним швом-качалкою (качалочкою), подає ромб, розміщений поміж двома горизонтальними лініями.

ОБЕРІГ ЩАСЛИВОЇ ДОЛІ

Трикутник між ромбом та лініями вишивали навскісними лініями — завитками (тип орнаменту “баранячі роги”).

В орнаментах переважають чорний і червоний кольори (ознака хліборобської культури, любові, землі й сонця, печалі й радості, матеріального і духовного, життя й смерті) з укріпленням синього, зеленого, жовтого (золотого). Такий тип орнаменту міг символізувати не лише хліборобську працю на чорноземі в зоні лісостепу з річками, озерами чи журливістю вдачі, любов, цілеспрямованість подолянина в досягненні мети, а й певну гармонійність у стосунках людини з природою й у людських взаєминах; фізичну силу, міць духу; зростання, часом запліднення тощо (слід розглядати конкретний зразок призначення вишивки). Із зображенням ромба й двох ліній могли пов’язувати певні уявлення про календар, пори року, буття між народженням і смертю.

Народ ставився до вишиванки як до святині. Такі сорочки передавали з покоління в покоління, з роду в рід, берегли як реліквії. Закодована родова генетична інформація оберігала нащадків від ударів долі, захищала від злих сил, поганих очей, негативних енергій.

Образ-символ сорочки-вишиванки часто трапляється в народних піснях про кохання, сімейне життя, а також соціально-побутових (козацьких, чумацьких, бурлацьких, наймитських), жартівливих тощо. За народною традицією, дівчина, готуючи посаг, мала вишити нареченому сорочку:

*Шовком шила, шовком шила,
золотом рубила —*

То для того козаченька, що вірно любила.
Сорочка (особливо чоловіча) була символом кохання, вірності. У давньому замовлянні сказано: “Якою білою є сорочка на тілі, таким щоб і чоловік до жінки був”, звідки

“...лий”. У деяких народних піснях О. Потебня, образ не можна зрозуміти на певний аспект:

*Ой коби я була знала, що я твоя буду,
Випрала би-м сорочечку
від чорного бруду.*

(тобто покохала б, поєдналася з тобою за умови обов’язкового майбутнього заміжжя);
*Заковала зозуленька на жовтій пісочку.
А хто ж мому миленькому випере сорочку?*

У другій половині XIX ст. в європейській фольклористиці побутував сюжет про графа, який потрапив у полон до невірних, і про його дружину. Біла сорочка, що її дала дружина чоловікові, — символ вірності: доки сорочка біла, доти жінка вірна.

Випрати сорочку в чумацьких піснях означає полюбити чумака, навіть якщо він одружений. Характерно, що чумаки не завжди погоджуються на любовні стосунки з випадковими жінками (в піснях це переважно дівчина або молода шинкарка-здирниця), не дозволяє будь-кому “прати сорочку”, хоч вона й не біла, бо “сьома неділя”. Чумаки зберігають вірність коханій дівчині (дружині), до якої має повернутися.

Сорочку-вишиванку оспівано, зображено в багатьох жанрах народної творчості (зокрема жартівливих, пародійних), долучилися до цього і сучасні поети. Вона символ українця і України, проте в XX ст. престиж вишиванки як одягу занепав під гнітом радянської тоталітарної системи, згубними впливами шовіністично-космополітичних, комуністично-фашистських, екстремістських та інших тенденцій.

Із здобуттям Україною державної незалежності 1991 р., особливо нині, на початку XXI ст., спостерігаємо відродження традиційного вбрання. Жіноча й чоловіча вишиванка набувають не лише ідентифікаційного статусу, репрезентанта в діалозі культур, а й органічного одягу високої мистецької естетики, родового оберіга, предмета національної гордості українців.

СЛОВО ПРОСВІТИ

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Національний музей Тараса Шевченка запрошує на відкриття виставки творів (живопис та графіка) лауреата Національної премії імені Тараса Шевченка Феодосія Гуменюка, присвяченої 194-й річниці народження Т. Г. Шевченка.
Презентація — 6 березня 2008 року о 17.00.

9 березня, 11.00. Мітинг і покладання квітів до пам’ятника Т. Шевченку в Кисві.
Концертна програма “Вінок Кобзареві” за участю лауреата Всеукраїнських хорових конкурсів та Міжнародних фестивалів студентського народного хору ім. Миколи Аркаса Миколаївського філіалу Київського національного університету культури і мистецтв. 9 березня, Колонний зал ім. М. Лисенка Національної філармонії України (Володимирський узвіз, 2). Початок о 19.00.

Олена Кульчицька “Возвеличу малих...”

КОБЗАР У НОВОМУ ОБРАЗІ

чи не вперше меценати з материкової України допоможуть діаспорі у високій просвітницькій акції. З ініціативи голови Шевченківської райдержадміністрації Віктора Пилипишина 15 березня відбудеться аукціон мистецьких творів, пов’язаних з іменем Тараса Шевченка, кошти від якого підуть на спорудження пам’ятника. Аукціон представить дослідження провідних мистецьких шкіл України — Київської, Кримської, Львівської, Одеської, Харківської. Тарас Шевченко був академіком Петербурзької академії мистецтв як художник-графік, та й викуплено його було з кріпаків Енгельгардта завдяки аукціону живописного полотна Карла Брюллова. Пам’ятаючи про це, і сам Тарас частину гонорарів за видані книжки віддавав на розвиток сільських шкіл.

Тож нинішній аукціон продовжить історію життєвого шляху Кобзаря.

Крок за кроком аукціон прове-

де учасників шляхами Тарасової долі. Художники з Черкащини представили краєвиди Моринців, Кирилівки, Вільхівця. Відомо, що Тарас Шевченко спілкувався з художником Миколою Сажиним започаткував серію акварелей і офортів усіх діючих на той час київських храмів. Тому меценатам і колекціонерам запропоновано серію сучасних офортів циклу “Святині Києва” та екслібриси відомих українських авторів, пов’язаних з іменем Тара-

Микола Шелест
“Вечірня риболовля поблизу Моринців”

України, харківським професором Євгеном Єгоровим (1917—2005 рр.). А завершить його лот з портретом молодого Тараса Шевченка — це робота народного художника України професора Віктора Ковтуна.

На участь в аукціоні дали згоду відомі в Україні меценати, колекціонери, представники депутатського корпусу, банківських структур, страхових, будівельних компаній, провідних підприємств та комерційних фірм України. Імена фундаторів встановлені пам’ятника Тарасові Шевченку в Оттаві буде оголошено в українській діаспорі Оттави через представників Посольства України в Канаді. Власники лотів отримають відповідні сертифікати про їхню участь у благодійній акції.

Передаукціонна виставка відкрилася в галереї Київського міського будинку вчителя. Автор проекту — громадська організація “Мистецький курінь” та організатор творчого забезпечення акції художня студія “Раритет-Арт” — презентували каталог аукціону. Газета “Слово Просвіти” долучилася до благодійної акції як інформаційний спонсор.

Є поміж творів унікальні, як графіка Олени Кульчицької (1877—1967 рр.) та Володимира Заузе (1859—1939 рр.), присвячені Тарасові Шевченку. На аукціоні знайшли місце лоти з жанровими картинами за мотивами творів Кобзаря. Улюблена тема українських художників — київські міські пейзажі, пов’язані з іменем Шевченка — сквер з пам’ятником, університет, бульвар, музеї, оперний театр. І, звичайно ж, краєвиди Чернечої гори, Тарасової церкви на Поштової площі в Києві.

Відкрив аукціон графічний портрет Кобзаря, написаний 1961 року заслуженим діячем мистецтв

Валентина ДАВИДЕНКО
Фото Олесь ДМИТРЕНКА

Сім років тому на вулиці Бочча в Римі я переживала перші враження від зустрічі з Вічним містом і, розглядаючи пам’ятник Тарасу Шевченкові у патриціанській тозі на подвір’ї Українського католицького університету, почула рідну мову. Чоловік представився: “Я — Лео Мол”. Пізніше не раз переконала, що Рим — справді місто чудес, бо на кожному кроці відкриваєш величні імена не лише митців Ренесансу, а й сучасників. Лео Мол — усесвітньо відомий скульптор, канадієць українського походження Леонід Молодожанін, автор багатьох монументів і скульптур ушлявлених діячів та митців. Шевченківська тематика — особлива сторінка його біографії. Про пам’ятник Кобзареві у Києві він сказав так: “Я для нього теж глину місив”. Новий проект художника — пам’ятник Тарасові Шевченку в Оттаві. Ця подія набуває знакових рис у культурних зв’язках України і Канади ще й тому, що в Києві презентовано благодійну акцію на підтримку встановлення пам’ятника в Оттаві. Це

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

В. о. головного редактора
Валентина ДАВИДЕНКО

Редколегія
Любов ГОЛОТА,
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Перший заступник
головного редактора
Ніна ГНАТЮК
279-49-47

Заступник головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар

Ірина ШЕВЧУК

Відділ літератури
Уляна ГЛІБЧУК
270-55-57

Відділ мови
Святослав МІЗЕРНЮК
279-39-55

Відділ коректури
Ірина СТЕЛЬМАХ
Олена ШУЛЬГА
278-63-69

Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Інтернет-редактор
Євген БУКЕТ
279-39-55

Черговий редактор

Уляна ГЛІБЧУК

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org.ua

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
“Преса України” у середу.
Зам. № 3301210
Наклад — 22000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
При використанні наших публікацій
поширення на “Слово Просвіти”
обов’язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617
Передплатна ціна, враховуючи
поштові послуги:
на місяць — 3,94 грн.
на 3 місяці — 11,32 грн.
на 6 місяців — 21,64 грн.

